

August 2016

TILTALTES TILPASNINGSLINJER

- Et observationsstudie af voldstiltaltes tilpasninger til normerne og forventningerne i danske retssale.

Kandidatuddannelsen i
kriminologi, 4. semester.

Gruppe 36.

26.978 ord

Vejleder Nicolay
Borchgrevink Johansen

Udarbejdet af Lisa Jonassen Rasmussen

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at jeg egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Jeg er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

<http://www.studerende.aau.dk/Eksamenssnyd+-+hvordan+undg%C3%A5r+du+det%3F/>

Jeg er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står jeg inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

Forord

Først og fremmest skal der lyde en stor tak til min vejleder, Nicolay Borchgrevink Johansen for engageret, humoristisk, kritisk og konstruktiv vejledning, samt for at holde mig på sporet. Herudover skal der lyde en tak til mine medstuderende, som har givet konstruktiv kritik og opmuntret mig i svære perioder.

I forbindelse med dette projekt anvendes der en række teoretiske udtryk som har engelsk oprindelse, disse anvendes i deres engelske form i teksten, da de på dansk er kendt som de engelske udtryk.

Abstract

This thesis is an observation study in a Danish courtroom, where I have worked with the working question: *How does an accused adapt to the norms and expectations in the courtroom?* This question has been examined with the use of the Canadian sociologist Erving Goffman's dramaturgy metaphor and also some other parts of his authorship, including his texts about deference and demeanor. Furthermore I have had a focus on authority, since authority always will be a considerable factor in a courtroom. Authority has many different definitions, to frame the definition used in this thesis I have used the German sociologist Max Weber's theories about legitimacy, mainly using the legal enactment. To define authority within the frame I have used the American sociologist Richard Sennett's book *Authority* (1981).

As mentioned above I made observations in a Danish courtroom. I made fourteen observations of criminal cases concerning violence. From these fourteen cases and the theories mentioned above I created four adaption lines that the accused acted according to. The adaption lines are as following, 1) *the absent accused*, 2) *the rebellious accused*, 3) *the autonomous accused*, 4) *the submitted accused*. These adaption lines has been defined, paired with the collected data and discussed. The thesis conclusion is that the accused adapt to the courtrooms norms and expectations to different extents, meaning that the absent doesn't adapt at all, and doesn't acknowledge the court as an authority; the rebellious adapt a little bit more, but not enough to make it respectable and to fully see the court as an authority; the autonomous mostly adapt to the norms and expectations and mostly acknowledge the court as an authority and respect their doings, but also stay autonomous and represent themselves in the role they play as accused; the submitted adapt completely and fulfill all of the norms and expectations to them in the courtroom, and therefore fully acknowledge the court as authorities. What must be said and is both discussed and concluded in this thesis is that none of the accused can be put in to one adaption line, they all have parts of more adaption lines, but mostly represents one. In the discussion of the adaption lines is also given some other possible explanations to the behavior of the accused, including age and intelligence. It is also mentioned that making a bigger dataset of criminal cases could give a better and more extreme case of the rebellious accused.

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Abstract.....	4
1. Indledning.....	7
1.1. <i>Problemformulering</i>	9
2. Problemfelt	10
2.1. Iscenesatt Rettferdighet.....	10
2.2. Magt i mødet mellem staten og borgeren.....	13
2.3. Et observationsstudie fra de danske retssale	14
2.4. Vold mod offentlige ansatte	16
2.5. Oplevelser fra de danske retssale	18
3. Redegørelse for og anvendelse af Goffman og autoritetsbegrebet i en definition af rettens normer og forventninger	21
3.1. Goffmans dramaturgiske bidrag.....	21
3.1.1. Line & face.....	23
3.1.2. Område & indtryksstyring	25
3.1.3. Publikum & rolledistance.....	28
3.1.4. Respekt & attitude.....	29
3.2. Autoritet	30
3.3. Rettens normer, samt forventninger til den tiltalte	32
3.3.1. Retssalen som en organiserende ramme	33
3.3.2. Dommernes brud med normerne.....	34
3.3.3. Retssalens normer og autoritet	36
3.3.4. Den tiltaltes publikum.....	38
4. Et observationsstudie i danske retssale	40
4.1. Observation som en slags feltarbejde?.....	40
4.1.1. Interaktionistiske observationer	41

4.1.2. Interview som samtaler – samtaler som småsnakke – småsnakke som data	42
4.2. Undersøgelsens kontekst og afgrænsning	43
4.2.1. Adgang til feltet	44
4.2.2. Beskrivelse af feltet.....	44
4.2.3. Mine forforståelser og erfaringer	45
4.2.4. Min påvirkning af feltet	45
4.3. Ethiske overvejelser	46
4.4. Dataindsamling	47
4.4.1. Primære feltnoter.....	48
4.5. Beskrivelse af de fjorten sager	48
4.6. Databehandling	50
4.7. Undersøgelsens kvalitet	51
5. Fire tilpasningslinjer.....	52
5.1. ”Den som udebliver”	53
5.2. ”Den som yder oprør”	53
5.3. ”Den autonome”	56
5.4. ”Den som underkaster sig”	57
6. Tilpasningslinjerne til diskussion	60
7. Konklusion.....	66
8. Perspektivering.....	67
9. Referenceliste.....	70
10. Bilagsoversigt.....	75

1. Indledning

Domstolenes retssale, er i straffesager den scene, som skal anskueliggøre hvad der er rigtigt og forkert. Retssalene er en del af det offentlige rum, men samtidigt et rum som kun de færreste af os har befundet os i. Den viden som de fleste har omkring retssystemet, får de igennem mediernes dækning af store straffesager (Skyberg, 2001, s. 1). Mange jurister har erfaringer fra og færdes i retssalene. Herunder forsvarsadvokat Merethe Stagetorn, hun beretter om en retsformand, der overtrådte grænsen mellem rigtigt og forkert, da han ifølge Stagetorn i en pause under en stor retssag, hvor de tiltalte strejkede, sagde, ”*Så slipper vi da for at høre på deres tåbelige forklaringer.*” (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 140). Nok er aktørerne i en retssag betinget af rummet, dets indretning og arkitektur, men de skal bevare deres integritet, også udenfor retssalen. Stagetorn og de andre forsvarere reagerede på det og efterfølgende under retsmødet, behandlede de episoden med retsformanden (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 140).

”*Jeg erindrer [...], at jeg under en af fristforlængelserne, [...] ved nævningetinget, hvor han igen sad og råbte og skreg i retssalen, ganske enkelt foreslog ham, at han i stedet for valgte en af mine kolleger, som tilfældigvis var til stede i retssalen.*” (Stagetorn, 1998, s. 94). Således skriver Stagetorn, om en klients opførsel og indstilling, i sin bog, *Forsvarsadvokaten* (1998), som handler om livet som forsvarsadvokat i retssalene. I sin lange karriere som forsvarsadvokat, har Stagetorn aldrig før oplevet en lignende situation, hvor hun har frasagt sig at være forsvarer, grundet klientens opførsel (Stagetorn, 1998, s. 94). Tilstanden i de danske retssale er for det meste helt almindelig, nærmest kedelig, sådan skriver Stagetorn i 1998, men er det stadigvæk sådan i dag 18 år senere? Retspræsident Søren Axelsen udtaler i 2011 noget andet, han mener, at tiderne har ændret sig, ”*Engang var befolkningen per definition autoritetstro, når de mødte offentlige myndigheder, men sådan er det ikke mere.*” (Moll, 2011, s. 11). Dette er blandt andet illustreret i en artikel, der følger en retssag om drabet på en ung dreng. De tre tiltalte bliver bedt om at sætte sig bagerst i retslokalet, da den dræbtes kammerat skal afgive forklaring, ”*Her sidder de side om side og griner lidt til hinanden og til dem, de kender på tilhørerpladserne.*” (Wex, 2009, s. 13). Er det en udvikling, at denne opførsel kendetegner retten af i dag? Er respekten for retten falleret? Er manererne gået fløjten? Er de tre unge tiltalte undtagelsen eller er de reglen? Det er blandt andre aspekter noget af det, som jeg vil undersøge i dette speciale. Hovedvægten i specialet vil være på den tiltaltes opførsel, samt hvorledes retssalens udformning og aktører påvirker den tiltaltes vilje og muligheder for at tilpasse sig de normer og ritualer, der er i en dansk retssal.

I en undersøgelse lavet af *Advokatsamfundet*, er det kommet frem, at mange strafferetsadvokater trues og chikaneres i forbindelse med deres job. Det er faktisk så slemt, at nogle overvejer at forlade branchen. 42 % af de strafferetsadvokater, som har deltaget i undersøgelsen har frasagt sig en sag, fordi de var blevet truet eller chikaneret, samtidigt mener en tredjedel af strafferetsadvokaterne dog, at trusler, chikane og hademails er en del jobbet (Hauerslev, 2016a, s. 22-24).

Jeg har valgt at lade undersøgelsesobjektet i dette speciale være en dansk byret. Min baggrund for at vælge at lave et retssalsstudie i forbindelse med mit speciale er, at jeg finder afviklingen af retssager interessant, både i forhold til de episoder, som udspiller sig der, juraen der anvendes og de reaktioner, der er fra parterne på hele det setup, der er omkring en retssag. Når jeg har færdes i retssalene er min interesse for området blevet påskønnet, da flere mener, at der mangler viden om området, som også er relativt underbelyst. Der er forsket forholdsvis lidt på området, og derfor er der endnu uudforskede aspekter at finde frem til (Skyberg, 2001, s. 7). Min interesse for området blev vakt da jeg på mit niende semester var i praktik ved Vestre Landsret. Der var jeg tilhører til nogle straffesager, hvori jeg fandt aspekter, der med fordel kunne undersøges kriminologisk.

De observerede sager er straffesager, med tiltale efter straffelovens § 244, om simpel vold, § 245, om kvalificeret vold og i nogle tilfælde efter straffelovens § 119, om vold mod folk, som er udsatte i form af deres job (Bekendtgørelse af straffeloven, 2015). Denne afgrænsning er lavet på baggrund af, at vold, næstefter berigelseskriminalitet, er den type kriminalitet indenfor straffeloven, der oftest dømmes for (Danmarks Statistik, 2015, s. 95). Blot det at gruppen af voldsdømte, er så relativ stor gør, at det er en gruppe, som er vigtig at undersøge og vide noget om. Generelt er kriminaliteten faldende i samfundet, det samme gælder for voldsforbrydelser, men det er dog stadigvæk en af de forbrydelser, som der er flest fældende afgørelser for (Danmarks Statistik, 2015, s. 26). 5750 dømmes årligt for voldsforbrydelser, hvilket svarer til cirka 17 % af alle fældende afgørelser. I forbindelse med straf for voldshandlinger er der i juli 2015 lanceret en udvidet brug af samfundstjeneste, som alternativ til ubetinget fængsel. Det bør primært anvendes i forbindelse med førstegangsløvertrædere, der ikke har relation til bande- eller organiseret kriminalitet, og som er sigtet efter straffelovens § 244. I tilfælde af at man overtræder sine vilkår er straffen hårdere end tidligere (Frederiksen, 2015). I en artikel udgivet i advokaternes fagblad, *Advokaten*, hævder Justitsministeriets forskningschef Britta Kyvsgaard, at de nye straffe resulterer i færre kriminelle. Risikoen for at recidivere er markant begrænset i forhold til, hvis de dømte var blevet sendt i fængsel (Hauerslev, 2016b, s. 13).

Man kunne have en formodning om, at tiltalte, som er tiltalt for vold, kan have en voldelig og frembrusende adfærd i retssalene. Måske mere end dem, som er dømt for indbrud. Derfor mener jeg, at de voldstiltalte kunne være interessante at observere i retten, med henblik på deres opførsel. Herudfra har jeg således valgt at arbejde med nedenstående forskningsspørgsmål?

1.1. Problemformulering

Hvordan håndterer en tiltalt tilpasningerne til normerne og forventningerne i retssalene?

For at kunne besvare problemformuleringen må det først og fremmest klargøres hvilke forventninger og normer, der er til den tiltalte. For at forstå forventningerne og normerne i retssalen finder jeg det relevant at anskue arkitekturen, situationen samt den tiltaltes publikum, derfor vil også dette indgå som en del af analysen. På baggrund af empirien og teoretiske overvejelser har jeg udviklet fire tilpasningslinjer, som de tiltalte kan inddeles i og handler efter. Disse vil blive udfoldet og forklaret i kapitel 5.

I et aktivt fravalg rummer mit speciale ikke den tiltaltes etniske oprindelse da det havde krævet et større omfangsmæssigt speciale end rammerne her tillader. Til dette hører betragtningen om, at ikke-danskere er overrepræsenterede i statistikkerne, men de overgår ikke danskerne i antal (Statistikbanken, 2016, Bilag 1).

2. Problemfelt

Dette problemfelt har til formål at belyse hvilken litteratur, der allerede eksisterer om specialets emne – de danske retssale og dets tiltalte, samt hvorledes litteraturen relaterer sig til dette speciale. Herunder vil jeg i afsnit 2.1. komme ind på hvorledes nogle af de forventninger, der er til de tiltalte, blandt andet er manifesteret i retssalenes arkitektur. I afsnit 2.2. vil det blive demonstreret hvorledes en institution kan udøve magt over en borger, og hvilke muligheder borgeren har for at handle indenfor institutionens rammer. Afsnit 2.3. om retssalsstudiet om pædofile anvendes som grundlag for metodiske overvejelser, hovedsageligt i forhold til forskerens påvirkning på den tiltaltes opførelse. Vold mod offentlige ansatte er et problem, især imod politibetjente, afsnit 2.4. er medtaget for at beskrive, i hvor høj grad det er et problem. Yderligere har jeg en formodning om, at de personer som udviser modvilje mod eksempelvis politibetjente også udviser modvilje i retssalssituationen. Afsnit 2.5. er en måde at bringe forsvarsadvokaternes holdning til de tiltalte og deres opførelse i retssalene ind i specialet, eftersom jeg ikke selv interviewer forsvarsadvokater.

2.1. Iscenesatt Rettferdighed

I sit kandidatspeciale, *Iscenesatt rettferdighet. En sosiologisk analyse av domstolens praksis* (2001), har den norske sociolog Lisbeth Fullu Skybergs formål været at undersøge "[...] hvordan rettssaker iscenesettes arkitektonisk og prosessuelt." (Skyberg, 2001, s. I). Samtidigt søger hun at finde frem til forholdet mellem domstolens objektive og symbolske magt (Skyberg, 2001, s. 144). Hun beskriver, at de fysiske omgivelser er delvist kommunikative og virker i sociale processer (Skyberg, 2004, s. 23).

Skyberg har interviewet femogtyve personer, herunder dommere, anklagere, forsvarere, tiltalte, arkitekter, journalister og regissører. Derudover har hun småsnakket med retssalsbetjente, vidner og lægdommere, da hun ikke havde mulighed for at interviewe dem (Skyberg, 2001, s. 6-7). Flere af de tiltalte, har berettet om et svært forståeligt sprog i retssalene, som besværliggjorde det at være ikke-professionel (Skyberg, 2001, s. 11). Skyberg beskriver, hvorledes "*Dynamikken mellom aktørene i retten ble [...] klarere gjennom observasjon enn gjennom samtaler med informantene enkeltvis.*" (Skyberg, 2001, s. 5). Derfor har Skyberg lavet mange observationer i retssalene, disse var mest vanskelige at lave i små retssale (Skyberg, 2001, s. 7).

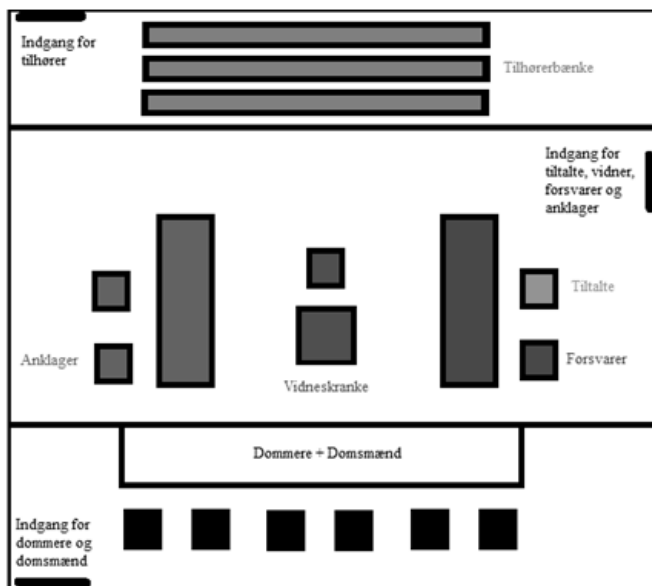
"*En rettssak er [...] en gjennomritualisert, eller strengt scriptet prosess.*" (Skyberg, 2004, s. 24). Udover ritualer har både scenografi og parternes positionering en stor betydning under afviklingen af en retssag, hovedsageligt i forhold til, at anklageren vender mod forsvarer og den tiltalte, imens

dommerne sidder og ser ud over dem oppefra. Scenografien og det rituelle aspekt skaber en særlig iscenesættelse, som ifølge Skyberg medvirker til at løse konflikter. Ritualerne har to formål. De skal understrege retningerne i retssalene, og samtidigt skal de skabe et særligt mønster, disse særlige mønstre kan også identificeres ved eksempelvis gudstjenester (Skyberg, 2004, s. 23-24). Det rituelle og rummets indretning bliver en måde, hvorpå dommeren kan udtrykke sin ophøjede position (Skyberg, 2004, s. 38).

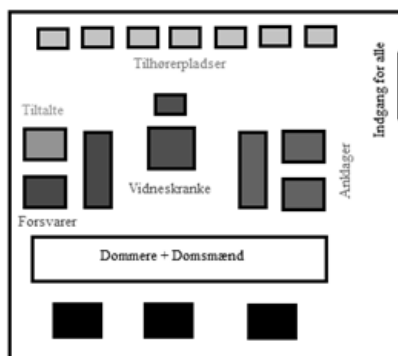
Skyberg anvender Goffmans dramaturgimetafor i sit kandidatspeciale. Forestilling anvender hun til at beskrive det, som foregår i retssalene, idet forestilling har en dobbelthed, der både rummer indtryk og udtryk, begge argumenterer Skyberg for, at man kan finde i en retssal. At benævne retssalen som et teater huer ikke de mange professionelle, som dagligt har deres gang i retssalene. De ser retssalen, som en arbejdsplads, hvor de dagligt udfører et vigtigt og alvorligt job. Skyberg anser da heller ikke retssager som underholdningsskuespil, men derimod som virkelig hændelser, med berørte involverede parter (Skyberg, 2001, s. 69). Skyberg beskriver, hvorledes hver aktør i retssalen får en rolle, som vedkommende kan indtage. Herunder er det op til den enkelte at forvalte sin fortælle-teknik til at overbevise dommerne om sit synspunkt. Skyberg tager udgangspunkt i, at en rolletilblivelse er en aktiv proces, som tager sin form igennem kommunikation og kontrol af udtryk. Dette resulterer i en enten vellykket eller knap så vellykket rollefremførelse. En rolle er således en aktiv proces og ikke en ydre ramme (Skyberg, 2001, s. 70-71). Tiltalte skal udtrykke sig selv og sin personlighed i retten, imens juristerne skal udtrykke de instanser, som de hver især repræsenterer (Skyberg, 2001, s. 74).

En retssal skal ifølge Skyberg indgyde alvorlighed. Det gør den da også, retssalen er et af de rum i vores moderne samfunds, hvor hierarki er mest fremtrædende og forskellen på parterne er åbenbar. Både rummet og de rituelle processer demonstrerer hierarki (Skyberg, 2004, s. 26). Skyberg har stort fokus på retssalens udformning, derfor er der nedenfor en skitse, som demonstrerer denne og samtidigt kan retssalens retninger identificeres. Både i forhold til hierarkiet mellem dommerne på podiet og de andre i retssalen, samt ligheden imellem anklager og forsvareren, samt den tiltale (Skyberg, 2004, s. 33). I midten af retssalen er en vidneskranke, hvor vidner og tiltalte stilles spørgsmål. Bagerst i lokalet er tilhørerpladserne, tidligere som bænke, da tilhørerne var uvæsentlige aktører i retssagen. Modsat er alle andre placeret på hver sin stol. Dommernes stole har højere ryg end andre stole, de ligner små troner og symbolisere høj rang, som dommerne har, da de er repræsentanter for staten (Skyberg, 2004, s. 26;41).

Den store nedenstående skitse er af den slags retssale, som Skyberg har udført sin undersøgelse i, imens den lille er den slags retssale, som jeg har lavet min undersøgelse i. Altså retssale som er små, og hvor man som tilhører sidder rigtig tæt på dem, som er i vidneskranken. I flere af retssalene kan man ved blot at række hånden frem nå dem, som sidder i vidneskranken.

Figur 1: Retssalsskitse af de retssale som Skyberg udfører sit studie i.

Figur 2: Retssalsskitse over de retssale som jeg har lavet min undersøgelse i.

I 1999 fremlagde en norsk domstolskommission en udredning, som fastslog, at autoritet er meget vigtigt for, at domstolene kan fungere. Før i tiden fik domstolene denne autoritet ved at anvende og have magt til rådighed, samt ved at have folkets respekt. Nu til dags må domstolene gøre sig fortjent til autoritet og respekt, ved at vise befolkningen, at de dømmer rigtigt og retfærdigt i retssager (Skyberg, 2004, s. 27). Ifølge Skyberg svækkes dommerens autoritet, så snart vedkommende må markere den (Skyberg, 2004, s. 47). ”[...] **autoritet** [...] kan [ikke] overleve uten støtte i religion eller **tradisjon**.” (Skyberg, 2004, s. 44). ”Retten av i dag inngår i en tradisjon som sees i sammenheng med retten av i går og implisitt begrunnes derfor retten av i morgen.” (Skyberg, 2004, s. 46). Traditionen og historien i de arkitektoniske udtryk og de rituelle processer vidner om, at retten er tidløs, vedvarende og evigt gyldig.

”Samtidig som domstolen fungerer som konfliktløser i konkrete saker, er den også en offentlig scene, en institusjon for refleksjon omkring hvor grensene går for rett og galt.” (Skyberg, 2001, s. 144). I forlængelse heraf konkluderer Skyberg, at domstolene har et konstrueret objektive magtgrundlag. Også den symbolske magt kan identificeres, begge skal de findes i retspraksis fra højeste-

ret, samt gennem hjemmel i loven. Samtidigt konkluderer hun også, at den iscenesættelse, der er i retssalene, er med til at konstruere og rekonstruere de legitimitetsforestillinger, som der er om retten (Skyberg, 2001, s. 145-147).

Skyberg har lavet et relevant og interessant retssalsstudie. Hendes fokus på arkitektur finder jeg interessant og vil derfor også medtage i min analytiske behandling af min empiri, i forhold til at finde frem til hvilke forventninger og normer arkitekturen understreger. Ydermere kommer Skyberg med nogle interessante syn på både teori og metode, som jeg også har haft med i mine overvejelser i forbindelse med at skulle indsamle og behandle min empiri. Eksempelvis har jeg ligesom Skyberg valgt at lade mig inspirere af Goffmans dramaturgimetafor. Ydermere har jeg ligesom Skyberg også valgt at lave observationer i retssalene, jeg har ikke valgt at lave interviews ligesom Skyberg har gjort det, både på baggrund af Skybergs erfaringer og i en vurdering af, at interviews ikke kunne bidrage til besvare specialens problemstilling. Skyberg drager opmærksomhed mod autoritet, det vil jeg også gøre, i forbindelse med hvorledes autoritet spiller en rolle for, hvordan en tiltalt tilpasser sig til de normer og forventninger, der er til vedkommende i retten.

2.2. Magt i mødet mellem staten og borgeren

Nanna Mik-Meyer og Kaspar Villadsen har skrevet om, hvilke former magten tager når staten og borgeren mødes. Herunder beskriver de interaktion og identitetsforhandlinger med Goffmans teorier som udgangspunkt. De skriver, at, ”*Formålet med at anvende interaktion som analysestrategi er at vise, at menneskers handlinger skabes i interaktion [...] og med deltagelse af andre aktører.*” (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 43). Det er vigtigt, at tage højde for både andre aktører og de situationelle forhold, som de undersøgte subjekter befinder sig i. Blumer, hvis arbejde Goffman var inspireret af, kommer frem til, at selvet er et produkt af en social proces og produceres og reproduceres i sociale interaktioner. Det interessante er de små detaljer i mødet mellem mennesker, samt hvordan fortælleren leverer sin version af sandheden, og ikke hvad der er den egentlige sandhed. Goffman beskriver Thomas-teoremet, som lyder ”*Hvis mennesker definerer situationer som virkelige, er de virkelige, hvad angår deres konsekvenser*” (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 44-45). Dette er ofte misforstået, således at det opfattes som om, at mennesket kan vælge at danne en ny sandhed af det foregåede, sådan er det ikke. Mennesket kan i overensstemmelse med statusser, roller og relationer, som er betingede af den sociale orden, definere sig selv. Definitionen af selv er socialt forankret og handlingerne udgår ikke udelukkende fra individet (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 45).

Ser man på magt som en kamp om status, anerkendelse og ressourcer, er Goffman ideel at anvende i en analyse af hvilken magt en institution besidder. Goffman koncentrerer sig om de strukturer, som individet er omringet af, med begreberne ramme, social orden og situation, samtidigt har han fokus på menneskets evne til at agere både intentionelt og strategisk. Således er der magt på både det strukturelle og menneskelige plan (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 52). Den strukturelle magt kommer til udtryk i de metoder, som institutioner anvender, samt i form af de normer og regler, der gør sig gældende i situationen. Den menneskelige magt udtrykkes, når klienten handler strategisk og intentionelt indenfor de rammer, som er udstukket i forvejen. Klienterne kan anvende strategierne, men de vil altid være betinget af situationen de befinder sig i. Nogle af strategierne kan ikke fravælges, de skal vælges til, som en betingelse for at indgå i institutionen. Strategier kunne eksempelvis være ritualer, gestikulationer og udtalelser, de er en tvang, hvis man ønsker at indgå i situationen. Det kan være relevant at identificere situationens formalitetsgrad (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 53). Da et formelt møde ofte har et plot, som eksempelvis en retssag, der har til formål at afgøre en anklage retfærdigt. ”I denne type forhold vil det typisk være den herskende definition af situationen, der producerer tvangen.” (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 54).

Det er således, at en række af de ritualer, som fremkommer i situationer, produceres og reproducere med det formål at reproducere og anerkende samfundets moralske værdier. I en retssag er dommerne de overlegne og den tiltalte den underlegne. Anerkender og accepterer den tiltalte sin position som underlegen, medvirker vedkommende til at opretholde og reproducere den ulighed, som eksisterer i situationen (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 54). Der findes også situationer hvor den underlegne ikke accepterer sin rolle. Er dette tilfældet, kommer man i wrong face og man optræder ikke som det forventes, men bryder med de eksisterende regler og den sociale orden (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 55).

Dette afsnit er en del af problemfeltet, eftersom det viser hvorledes staten kan udøve magt i forbindelse med klienter, samt hvordan klienterne kan yde modstand mod magten. Herunder ønsker jeg at se på hvilken måde domstolene som repræsentant for staten yder indflydelse på, hvordan de tiltalte opfører sig, samt hvordan den tiltalte vælger at handle, når vedkommende er i et magtforhold. Ydermere er der teoretiske sammenfald imellem dette og mit speciale.

2.3. Et observationsstudie fra de danske retssale

Fortællinger om det onde. Et kvalitativt studie af fremstillingen af personer tiltalt for sædelighedskriminalitet mod børn i retten (2014), er et observationsstudie af seks sædelighedssager mod børn.

Udover observation er der lavet interviews med anklagere og forsvarer. Studiet er udarbejdet af de fire kriminologistuderende, Maria Kidmose Hansen, Mathias Kaae Jensen, Annika Skrubbeltrang og Sascha Strauss Krogh (herefter HJSK) fra Aalborg Universitet. Da de teoretiske perspektiver i HJSK's studie ikke er relevant for specialet her, har jeg valgt at fokusere på deres metodiske overvejelser og erfaringer.

HJSK ønskede at få testet, om det de så også var det, som de implicerede også mente at gøre, derfor lavede de både observationer og interviews. Observationsmetoden giver mulighed for at svare på spørgsmål om hvordan der handles, men ikke hvorfor. Dette beskriver HJSK som relevant da de ønsker at behandle et særligt fænomen, fremstilling af den tiltalte, i dets naturlige kontekst, retssalen (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 53).

HJSK beskriver, at det var langt mere behageligt at overvære en sag i en større retssal, da der var længere imellem dem selv og den tiltalte (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 54). HJSK beskriver, at det var en fordel at være fire til at observere. Det betød, at de kunne dække flere forskellige aspekter og få et mere omfangsrigt materiale. I en diskussion af hvorvidt de var udelukkende observerende eller om de var deltagende observerende, bliver det, trods intentioner om det modsatte, klart, at de som forskere på tilhørerpladserne påvirker stemningen under sagerne. Blandt andet oplevede de eksempelvis, at en advokat var meget imod deres tilstedeværelse i retssalen, hvilket gjorde, at de følte sig uvelkomne og mistede fokus på undersøgelsen. HJSK's tilstedeværelse i sig selv betød således, at de på en måde blev deltagende, også selvom de havde meldt deres ankomst til forsvarer eller anklager (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 55-56). HJSK noterer sig, at deres grundige notatskrivning under sagen kan have presset den tiltalte mere end ellers (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 60).

Sædelighedssager mod børn har ofte nogle dele, som foregår for lukkede døre, eksempelvis har HJSK i alle sagerne været afskåret fra de forurettedes forklaringer. De mener, at dette kan være grunden til, at de i flere af sagerne, mod forventning, føler sympati for den tiltalte. Samtidig fremhæver de også de personlige forhold som oplæses, som noget der giver en bedre forståelse af mennesket som helhed, at dette kommer til sidst i sagen giver dem mulighed for først at vurdere den tiltaltes handlinger og derefter den tiltalte som menneske (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 58-60).

Dette studie er anvendt som en metodisk inspiration. Herunder med et fokus på udførelsen af et observationsstudie, samt inspiration til hvilke faktorer der kunne være interessante at observere hos tiltalte. Samtidigt danner denne undersøgelse en del af grundlaget for mine metodiske overvejelser, i forhold til at forstå hvilken påvirkning en forsker kan have på tiltaltes opførelse.

2.4. Vold mod offentlige ansatte

Peter Kruize, David W. M. Sorensen og David Dreyer Lassen har lavet et studie om vold mod offentlige ansatte, med fokus på særligt politibetjente. Vi ser i dag flere tilfælde af vold efter straffelovens § 119 end tidligere, antallet af anmeldelser er fra 1960-2006 steget fra 78 til 3026. Stigningen kan skyldes en dalende respekt for autoriteter, som udfører deres job. Flere i dag end tidligere tyr til verbale eller fysiske overfald, i forbindelse med at få en irrettesættelse eller en bøde. Stigningen i § 119 anmeldelser kan dog også skyldes, at anmeldelsestilbøjeligheden i dag er større, således at vi oftere betegner verbale sammenstød som vold (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 9-12).

Justitsministeriet argumenterer for, at stigningen skyldes både mangel på respekt for autoriteter og den forhøjede anmeldelsestilbøjelighed (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 12). Der kan i forhold til anmeldelsestilbøjeligheden være den bias, at der er stort fokus på vold mod offentlig ansatte og den øgede opmærksomhed øger tilbøjeligheden til at anmelde. Derfor er det altså væsentlig at se på grovheden af anmeldelserne, er de mindre alvorlige vil det bekræfte, at det øgede fokus resulterer i flere anmelder. Er det mere alvorlige sager som anmeldes, må biasen siges at være mindre relevant (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 57-58). Den vold, som politiet oplevede i Københavns politikreds i 2003, er i 35 % af tilfældene trusler, 57 % er fysisk vold, imens de resterende 8 % er våben-trussel eller våbenanvendelse (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 103).

Omkring halvdelen af de personer, som sigtes for straffelovens § 119 er under 30 år, 90 % af dem er mænd og 40 % af dem er førtidspensionister, kontanthjælpsmodtagere og lignende (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 60;62). Det er ofte situationer med magtubalance, personer i knibe eller aspekter af afvisning, som fører til § 119 sigtelser. Eksempelvis bistandsklienter som får afslag på offentlige ydelser (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 75). Politiet er de mest udsatte. I 2003 var politiet forurettede i 319 sager – 58,2 %, hvorimod ansatte på socialcentret var forurettet i 35 sager – 6,4 %, der var i alt 548 sager om § 119 i Københavns Politikreds (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 88;96). Man kunne have en formodning om, at anmeldelsestilbøjeligheden er større hos politiet, men det er der umiddelbart intet, der tyder på (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 91).

Det konkluderes at, ”[...] stigningen i høj grad, men ikke udelukkende, skyldes **registreringseffekter**: Samfundet og dets borgere har ændret voldsopfattelse [...]” (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 149). Når de konkluderer, at det ikke udelukkende skyldes registreringseffekter er det fordi, at der reelt er sket en stigning i voldsepisoder mod offentlige ansatte. Måske fordi mange offentlige ansatte er tidspresede og dermed ikke har tiden til at nedtrappe en eskalerende situation. Samtidigt er der også sket en stigning af offentlige medarbejdere ansat indenfor kontrolvirksomhed, hvilket kan resultere i flere voldsepisoder (Kruize, Sorensen, & Lassen, 2008, s. 149-150).

I 1995 blev den første landsdækkende offerundersøgelse lavet, siden 2005 er den repræsentative undersøgelse gentaget hvert år. Undersøgelsen fokuserer på 16-74-åriges udsathed for tyveri, hærværk, vold, trusler om vold, røveri og tvangssamleje (Balvig, Kyvsgaard, & Pedersen, 2013, s. 4). Jeg vil udelukkende inddrage aspekter fra offerundersøgelsen omkring vold på arbejdspladsen, da det findes relevant for specialet. Samlet set har 0,3 % af befolkningen været udsat for vold på arbejdspladsen i perioden fra 2009-2012. Oftest er det kvinder som udsættes for vold, det kan skyldes, at de fleste ansatte i social og sundhedssektoren er kvinder (Balvig, Kyvsgaard, & Pedersen, 2013, s. 86-87). 37 % af ofrene har arbejdet med vanskelige, syge eller udsatte klienter. 7 % af ofrene besad jobs indenfor kontrol- eller overvågningsarbejde, eksempelvis som politibetjent. ”[...] to tredjedele af ofrene for vold på arbejdspladsen ser [...] ud til at have et arbejde, der indebærer en særlig risiko.” (Balvig, Kyvsgaard, & Pedersen, 2013, s. 61). Her ser vi en profil af ofrene for vold på arbejdspladsen, i Kruize, Sorensen og Lassens studie, så vi profilen af de personer, der var sigtede for vold mod offentlige ansatte. De to undersøgelser supplerer hinanden, da de bringer to forskellige aspekter til forklaringen af samme problem.

I august 2013 blev en arbejdsgruppe med repræsentanter fra Rigspolitiet, Rigsadvokaten, Politiforbundet og Østjyllands Politi nedsat. Deres formål var at identificere, om der var behov for yderligere forebyggelse og anden håndtering i forbindelse med chikane, trusler og vold mod de ansatte i politiet og anklagemyndigheden (Rigspolitiet, 2013, s. 4). Fra 2012 til 1. juli 2013 er der identificeret 2381 sager, med politiet eller anklagemyndigheden som forurettede, efter straffelovens § 119 eller § 121. Der er i flere af sagerne mere end en forurettet, og derfor flere end 2381 forurettede (Rigspolitiet, 2013, s. 13).

Undersøgelsen inddrager både den vold politiet udsættes for i og udenfor tjeneste. Jeg fokuserer udelukkende på de hændelser, der finder sted i tjeneste. Da det er i tjenesten en betjent, som repræsentant for statens udøvende magt, udviser autoritet. Kortlægningen af sagerne viser, at episoderne

ofte udspringer af, ”[...] *vrede, frustration, ophidselse og/eller afmagt enten i relation til begivenheder [...].*” (Rigspolitiet, 2013, s. 13). Oftest i forbindelse med at en person forsøger at modsætte sig sin egen eller andres anholdelse, en situation som er præget af impulsivitet. Gerningsmanden er i nogle tilfælde uligevægtig, enten på grund af rusmidler eller psykisk sygdom. Oftest er gerningsmanden ubevæbnet (Rigspolitiet, 2013, s. 14). De trusler, som de ansatte oplever, er ofte i forbindelse med almindelige politiforretninger (Rigspolitiet, 2013, s. 15-16). Her ser vi således, at politiet oplever trusler, chikane og vold i forbindelse med udførelse af deres job. Undersøgelsen konkluderer, at hændelserne ofte er en reaktion på uniformer og det som de symboliserer, nemlig autoritet og magt, frem for en reaktion på politibetjentens person.

De tre ovenstående undersøgelser har til formål at fastslå, at vold mod offentlige ansatte er et problem, derudover fastslår undersøgelserne også, at uniformer symboliserer autoritet, som kan resultere i voldelige reaktioner. Ud fra disse betragtninger kan man forvente, at se nogle modstandshandlinger mod dommerens uniform og autoritet, som kan give udslag i, hvor høj grad de tiltalte tilpasser sig til normerne og forventningerne, som der er til dem i retssalen.

2.5. Oplevelser fra de danske retssale

I sin bog, *Jeg har ikke noget til gode hos Vorherre* (2014) beskriver Stagetorn, at hun vil have et respektfuldt forhold til sine klienter. Stagetorn har en filosofi om gensidig respekt, hun behandler sin klient ordentlig, og effekten af det er, at klienter oftest opfører sig ordentlig overfor hende. Stagetorn socialiserer med sine klienter, men hun vil ikke være bonkammerater med dem. Eksempelvis vil hun gerne tale, hviske og dele sine gajoler med klienten i retssalen, men hun vil ikke socialisere med klienterne udenfor retssalen. Ved at have et ordentlig forhold til sin klient, viser Stagetorn retten, at klienten er et menneske ligesom alle andre. Det viser, at hun ikke frygter sin klient og understreger samtidigt, at ingen andre bør frygte klienten (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 139-140). Stagetorn skal som beneficeret forsvarer forsvare alle, og det gør hun. ”*Jeg vil forsvare djævelen selv, men ikke hans gerninger.*” (Stagetorn, 2015, s. 22). Stagetorn forsvare klienterne, men føler hverken med eller imod dem. I en sag oplevede Stagetorn en atmosfære som gjorde, at hun følte sig utryk, sagen indeholdt dramatiske og voldsomme følelser, da en mand blev frifundet for manddrab. Det betød, at kaos udbrød og stole blev kastet gennem lokalet, så Stagetorn måtte kravle i dækning under et bord med en skærm foran (Stagetorn, 2015, s. 24-25).

Stagetorn beskriver, hvorledes tonen i retssalen skal holde et vist niveau, for at bruge hendes eget udtryk, må tonen ikke blive jovial (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 140). Noget af det som Stagetorn

ser en stor styrke i er påklædning, derfor sørger hun altid for at være pænt påklædt (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 143). Indretningen i retssalene er efter en bestemt scenografi, hvor man har faste pladser. Ifølge Stagetorn gør det tingene meget lettere, at hun, når hun træder ind i en retssal, ikke skal til at lede efter et sted at sidde, det er bestemt på forhånd (Stagetorn & Wulff, 2014, s. 149-150).

I sin bog *Det er li' godt træls. En forsvarsadvokats dilemma* (1992), fortæller forsvarsadvokat Bent Nielsen om et liv som forsvarsadvokat. Han beretter om en episode med en klient, som mødte op iført læderjakke med dødningshoved på. Vedkommendes svar på, at Nielsen læste anklageskriftet op var, ”*Spring det fis over!*” (Nielsen, 2002, s. 74). Nielsen beretter om hvordan de unge bliver frækkere og farligere i deres adfærd overfor politi og retsvæsen, eksempelvis møder de grinende og lidt stolte op i retten med deres synderegister på 20-25 forhold (Nielsen, 2002, s. 173).

Nielsen skriver om en tiltalt, der anså retssagen som et show, hvortil tiltalte havde forberedt sin hovedrolle (Nielsen, 2002, s. 118). I en spirituskørselssag, hvor den tiltalte, med en promille på 2,5 havde kørt en 16-årig pige ned, som krydsede motorvejen, holdt den tiltalte på, at det ikke var hendes skyld, eftersom motorvejen er forbeholdt bilister og ikke fodgængere. Ifølge Nielsen påvirkede spiritusbilistens holdning den endelige dom, som afsagdes af dommere, som bag kappen trods alt er mennesker. Nielsen fortæller, hvorledes holdninger som spiritusbilistens kan betyde, at der er ”*[...] stor risiko for en tillægsgevinst.*” (Nielsen, 2002, s. 131).

Nok er retsformænd formelle og tager deres hverv meget alvorligt, men der er dog også humor gemt bag kapperne. Nielsen fortæller om en episode med en spiritusbilist med en promille på 3,59, som afgav en usandsynlig forklaring om at have fået et lift, hvorefter vedkommende, der agerede chauffør havde sprunget ud af bilen og løbet over markerne, da politiet havde holdt dem ind. Dette havde ifølge spiritusbilisten resulteret i, at han af bare chok havde sprunget over på førersædet. Spiritusbilisten vedholdt, at han var uskyldig og ville, imod forsvarerens råd, have sagen for landsretten. Først i landsretten da landsdommeren siger, om ikke det var en idé at sætte pris på, at han havde overlevet en promille på 3,59 og så droppe den her sag, valgte spiritusbilisten at lytte og droppe sagen (Nielsen, 2002, s. 181). I efterskriftet af bogen beskriver Nielsen, hvorledes dommerhvervet ikke er nemt, hvad enten det er som professionel eller lægdommer. Han slutter af med en bemærkning om, at vi, ”*[...] kan være vort straffesystem bekendt.*” (Nielsen, 2002, s. 200).

I et studie hvor observation som metodeform er vægtet over interviews, har jeg valgt at bringe ovenstående afsnit ind, som en udlægning af det, som foregår i de danske retssale fra en forsvarsadvokats perspektiv. På denne måde får vi forsvarsadvokaternes holdninger til de tiltalte, ikke i de sager jeg har overværet, men overordnet.

Fælles for problemfeltets afsnit er, at de alle bidrager til at kunne besvare problemformuleringen. Således kan Skyberg bidrage med overvejelser om arkitekturens store rolle i forhold til at determinere, hvorledes tiltalte agerer i retssalen. Samtidigt anvender Skyberg nogle af Goffmans teoretiske overvejelser, som også jeg har anvendt i forbindelse med at opstille mine fire tilpasningslinjer. Også afsnit 2.3. bidrager med teoretiske inspirationskilder til specialet, samtidigt kan der med inspiration herfra hentes formodninger om de tiltaltes handlemønstre. De fire kriminologistuderende HJSK har en metodisk erfaring, som jeg har kunnet anvende i forbindelse med at skulle tilpasse mig det rum, som jeg skulle lave mine observationer i. Afsnittet om vold mod blandt andre politibetjente, tjener det formål at klargøre, hvorledes der findes en del ansatte som besidder eller udviser en form for autoritet, som udsættes for vold. Herudfra kan man således forvente, at der ville være nogle tiltalte som også udviser samme modstand mod nogle af rettens autoriteter. Slutteligt er afsnittet om forsvarsadvokaterne et led som anvendes, da jeg ikke har interviewet jurister, og dermed fået deres oplevelse af sagerne i retssalene. Samtidigt bidrager afsnittet med nogle eksempler på forskellige typer af tiltalte, som ville kunne passe ind under enten den ene eller anden af de fire tilpasningslinjer.

3. Redegørelse for og anvendelse af Goffman og autoritetsbegrebet i en definition af rettens normer og forventninger

Dette kapitel er dels, en redegørelse for dele af den canadisk-amerikanske sociolog Erving Goffmans (1922-1981) forfatterskab, dels en definering af autoritet med bidrag fra den tyske sociolog Max Weber (1864-1920) og den amerikanske sociolog Richard Sennett (1943-), samt en klarlægning af hvorledes disse teoretiske synspunkter i samspil med empirien skaber et grundlag for at kunne besvare problemformuleringen. Det er en forudsætning at tydeliggøre hvilke forventninger og normer, der er i retssalen, for at besvare problemformuleringen. I afsnit 3.3. illustreres det, hvorledes retssalens arkitektur opretholder og yder indflydelse på den tiltaltes opførsel. Samt hvordan situationens karakter og publikum har en indflydelse på hvilke forventninger, der er til den tiltalte. Slutteligt om dommerne kan ses som en autoritet eller ej, og hvorledes dette har en betydning for, hvilke normer der hersker i retssalen, samt hvilke forventninger der er til den tiltalte.

Goffmans teorier, samt autoritetsbegrebet anvendes også i kapitel 5 til en definition og dannelse af de fire tilpasningslinjer. Tilpasningslinjerne dannes således af de teoretiske overvejelser og eksemplificeres med empirien om de tiltaltes handlinger.

3.1. Goffmans dramaturgiske bidrag

Nedenfor vil der blive redegjort for Goffmans samhandlingsteorier, som Goffmans mange udgivelser primært omhandler. Heri står selvet centralt, som et socialt situeret og foranderligt produkt. Goffman har beskæftiget sig med forskellige metaforer (Kristiansen, 2005, s. 195). Her vil der hovedsageligt være fokus på hans brug af dramaturgimetforen. Goffman var blandt andre inspireret af den franske sociolog Émile Durkheim, inspirationen og interessen for social orden førte Goffman væk fra at se tingene udelukkende interaktionistisk. Det åbnede op for en mikrostrukturalistisk tilgang, hvor der er fokus på den struktur og organisering, der yder indflydelse på de menneskelige møder (Kristiansen, 2005, s. 196).

I introduktionen til *Interaction Ritual* (1967) skriver Goffman, at et rigtigt studie af interaktion, handler om de relationer, der er imellem individers optrædener, og ikke menneskets indre (Goffman, 2005[1967], s. 2). Således skal et individ altså altid analyseres i samhandling med andre individer. I bogen *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959) beskriver Goffman dramaturgimetforen. Herunder beskriver han hvorledes, "[...] at vi som samhandlende væsener fremviser en flerhed af selv, som hver især udtrykker noget om os som personer." (Kristiansen, 2005, s. 197).

Metaforer kan være frugtbare som analysegreb, men de har også sine begrænsninger (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 33). Eksempelvis må metaforen modificeres en smule i forhold til et rigtigt teater. For at anvende det analytisk må de to grupper, medskuespillere og publikum, slås sammen til en gruppe, imens skuespillerne eller skuespilleren er for sig (Goffman, 2014[1959], s. 51). Til trods for metaforenes begrænsninger benyttes de i mange analytiske sammenhænge. Sociologerne Michael Hviid Jacobsen og Søren Kristiansen skriver, at, ”[...] dramaturgien [...] er velegnet til at studere de situationer, hvor der for selvet er noget vigtigt eller noget potentielt ømtåleligt på højkant [...]” (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 35).

Goffman definerer social samhandling, som den indflydelse individer har på hinandens handlinger, når de er i hinandens nærhed. En samhandlingssituation kan, men behøver ikke, indeholde et møde, som er kendetegnet ved, at ”*Talen er socialt organiseret, ikke blot hvad angår hvem der taler til hvem på hvilket sprog, men som et lille system af gensidigt anerkendt og rituelt styret ansigt til ansigt-handling [...]*” (Goffman, 2004[1964], s. 37). I enhver samhandling med verbale interaktioner er der tilsyneladende et system af, ”[...] *practices, conventions, and procedural rules [that] comes into play which functions as a means of guiding and organizing the flow of messages.*” (Goffman, 2005[1967], s. 33-34). I et socialt møde er det vigtigt, at kun én person taler af gangen, samtidigt er det ifølge Goffman vigtigt, at det nonverbale underbygger det verbale i situationen (Goffman, 2004[1964], s. 37-38). Der kan identificeres nogle problematikker ved at inddrage det nonverbale i forståelsen af den menneskelige handling. Selvom det nonverbales grundlag er betinget af menneskets legeme, så er dets form ligeså betinget af den situation, som mennesket befinder sig i. Her ser man på hvilken vægt de sociale strukturer tillægges, er vedkommende du interagerer med ældre, overordnet, underordnet, ven, fjende etc.. Samlet set kan man således konkludere, at man i en analyse af det verbale også må overveje det nonverbale, samt stedet og de andre mennesker (Goffman, 2004[1964], s. 34-35).

Ifølge Goffman bør man se samhandlingssituationerne fra den ene af deltagerne i situationens synspunkt, således at den ene er den optrædende. Her er både publikum og den optrædendes bidrag til situationen interessant. Det handlingsmønster, som den optrædende har i situationen, er forberedt på forhånd, dette kalder Goffman en rolle (Goffman, 2014[1959], s. 65). Ifølge Goffman optræder vi for hinanden, vi fremfører os selv (Kristiansen, 2005, s. 198). Man kan fejlagtigt foranlediges til at tro, at Goffman mener, at ”[...] *hverdagslivets samhandling er et teater [...]*” (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 16). I en analyse af et menneskeligt samspil, afspejler dramaturgimetaphoren

ikke, hvad der rent faktisk foregår i situationen. Derimod er metaforen en måde at, ”[...] indfange virkelighedens kompleksitet i få deskriptive termer.” (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 19). Metaforerne kan således bidrage til nye og måske forbedrede forståelser af social samhandling (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 16-17).

Goffman er til trods for sin begejstring for dramaturgimetaphoren, påpasselig med alene at fremstille mennesket som en skuespiller (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 28). Den optrædende indtager en rolle, som ikke må forveksles med det indre i mennesket. Ifølge Goffman påtages roller, men mennesker er ikke udelukkende bevidste og manipulerende skuespillere. Derimod fremfører individer ofte roller underbevidst, uden manipulerende modus (Jacobsen & Kristiansen, 2014, s. 19). Goffman beskriver to ydertilfælde i forhold til at spille en rolle. Det ene er, at den optrædende selv er overbevist om, at det vedkommende fremfører, er den sandfærdige virkelighed, hvilket oftest anerkendes af de andre i situationen. Ifølge Goffman er det kun sociologen og den socialt utilfredse, som kan komme i tvivl om, hvorvidt det der udspilles er ægte. Det andet ydertilfælde er, at den optrædende er bevidst om sin optræden, er ligeglad med sit publikum og bruger sin rolle til at nå et mål (Goffman, 2014[1959], s. 67-68). Den optrædende spiller ofte en idealiseret rolle, så publikum opfatter den optrædende bedre end vedkommende egentlig er. Omvendt kan det også være således, at man underspiller sin rolle, så man får publikums medlidenhed (Goffman, 2014[1959], s. 81;86).

Goffman beskriver rammer som de organiseringsprincipper, der bestemmer hvilken mening vi som subjektive deltagere tillægger en social begivenhed. Rammerne har indflydelse på deltagerens opførelse, samt hvorledes deltagerne forholder sig til situationen (Goffman, 1974, s. 10-11). Rammerne er med til at definere situationen, vejlede de deltagendes ageren, samt klargøre situationens regler (Kristiansen, 2005, s. 200). Der er i disse situationer et moralsk indhold om, at man som person kan forventes at blive behandlet i henhold til de sociale kendetegn, som man giver eller afgiver. Hermed forpligter vi os til at opføre os i tråd med de forventninger, der til den rolle vi spiller (Goffman, 2014[1959], s. 63). Goffman beskriver hvorledes forskellige områder har forskellige normer, ritualer, forventninger og regler, derfor er det relevant for den optrædende hvem vedkommendes publikum er, da det har en betydning i forhold til hvilken rolle den optrædende skal spille (Goffman, 2014[1959], s. 148-150).

3.1.1. Line & face

Line er et begreb, som Goffman anvender om det verbale og nonverbale mønster, som en person bruger til at udtrykke sig i en situation. Igennem denne line evaluerer vedkommende både sig selv

og de andre, som indgår i situationen (Goffman, 2005[1967], s. 5). En person kan opleve at føle sig forlegen, både på egne og andres vegne. Dette kan komme til udtryk ved flere forskellige kropstegn, såsom rødmen, stammen, en stemme der knækker, blinken med øjnene, slå øjnene ned, bøje hovedet, samt usammenhængende tale. Kropstegnene er ofte et udtryk for, at man er emotionelt forstyrret (Goffman, 2005[1967], s. 97). Forlegenhed i denne sammenhæng handler om, at man ikke lever op til den line man er givet, hvilket kan beskadige ens face (Goffman, 2005[1967], s. 105). Goffman beskriver face som det positive en person tager til sig, og det er betinget af andres opfattelse af vedkommende (Goffman, 2005[1967], s. 5). For Goffman er face et primært socialt og emotionelt begreb, det er det vi optræder med foran andre, og som andre oftest hjælper os med at bevare (Kristiansen, 2005, s. 200).

I samhandling med andre mennesker tilbydes man forskellige lines og faces. Hvert face har nogle latente egenskaber, som kun vises, hvis den optrædende handler i uoverensstemmelse med det tilbudte face, først da vil publikum ligge mærke til egenskaberne og tro, at den optrædende giver et falskt indtryk. For at opretholde sit face er det altså vigtigt at være opmærksom på den interaktion, som man befinder sig i, samt overveje hvilken plads man har i den sociale verden. I situationer hvor man er sammen med mennesker, som man højst sandsynligt aldrig skal møde igen, er det ikke så vigtigt, om man handler i overensstemmelse med sit face og line. Her kan man sætte baren højt og gå efter et bedre face og line. Fejler man er det ikke så slemt, for man skal ikke møde personerne igen (Goffman, 2005[1967], s. 7).

I nogle interaktioner kan man opleve at blive opfattet bedre end man havde forventet, sker dette er følelsen god og man tager det nye face til sig. Omvendt kan ens face også opfattes dårligere end man havde forventet, dette medfører, at man føler sig såret. Følelser vil altid være forbundet med ens eget og andre tilstedeværendes face, idet konstruktion af eget og andres face er en del af samme sociale orden. ”[...]it is the rules of the group and the definition of the situation which determine how much feeling one is to have for face and how this feeling is to be distributed among the faces involved.” (Goffman, 2005[1967], s. 6). Goffman beskriver, hvorledes man kan have, være i eller vedligeholde sit face. Det kræver, at det face, man præsenterer, er konstant, og at det anerkendes af de andre personer i interaktionen. Det vigtige er handlingerne imellem de tilstedeværende, fordi face manifesteres når handlinger anerkendes, som det de er præsenteret som. Arbejdet med face foregår altså i handlinger imellem de tilstedeværende og ikke inde i hovederne (Goffman, 2005[1967], s. 6-7). Når en person konfronteres med viden om sig selv, som ikke kan kædes sam-

men med den line som vedkommende har indtaget, kan personen komme i wrong face (Goffman, 2005[1967], s. 8; Goffman, 2014[1959], s. 101). I situationer hvor man ikke har en line klar, som matcher det, der forventes er man out of face. Den optrædende lever således ikke op til de forventninger, der er i situationen. At være i wrong face eller out of face, resulterer ofte i underlegenhed, skam eller frygt for ens rygte, fordi den optrædende ofte har et forhold til både face og line, da vedkommende har fremført begge over længere tid. En person i wrong face og out of face kan opleve usikkerhed omkring sig selv og sit face, miste sin fremtoning og sine manere, så vedkommendes face knækker (Goffman, 2005[1967], s. 8). Noget af det som kan føre til, at man kommer i wrong face, er situationer som potentielt kan indeholde trusler, at undgå disse kalder Goffman en undgåelsesproces. Man kan helt holde sig fra situationerne eller man kan undgå emner, som ikke stemmer overens med ens line. Derudover kan man forlade situationer, hvor der er risiko for, at trusler kan forekomme. I starten af interaktionen kan man sige, at man går senere, så alle andre er forberedte ellers kan man forlade situationen i en naturlig pause. Man kan altså både med verbale og nonverbale udtryk fortælle, at man forlader situationen (Goffman, 2005[1967], s. 15-17).

3.1.2. Område & indtryksstyring

Oftest er fokus i en interaktion rettet mod den optrædende, fra publikum. Der er dog også interaktioner, hvor fokus er på flere forskellige optrædere og verbale interaktioner, disse foregår på frontstagen. Her er der en stiltiende enighed om, at det der foregår, er virkeligheden og ikke en iscenesættelse af virkeligheden. ”[...] frontstage [...] udgør en så stor del af vores samhandling [at] den [kommer] til at konstituere virkeligheden.” (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 20). Rum hvor man kan være sig selv og lade op til at skulle spille en rolle på frontstage, kaldes for backstage (Goffman, 2014[1959], s. 141).

Der findes områder som på et tidspunkt kan betragtes som frontstage og på et andet tidspunkt som backstage (Goffman, 2014[1959], s. 156-157). ”Ved at opfører sig bagsceneagtigt kan individer forvandle ethvert område til en bagscene.” (Goffman, 2014[1959], s. 159). Typen af optræden er altså vigtigere end områdets type, da alle områder potentielt er både backstage og frontstage, alt efter hvilket publikum der er på området. Goffman beskriver backstage adfærd som mere afslappet end frontstage, fx bander man, brokker sig, er ikke pænt påklædt, taler lavsprog, laver sjov, provokerer, fløjter, bøvser og lignende. Goffman beskriver frontstage adfærd, som det modsatte af backstage adfærd (Goffman, 2014[1959], s. 158).

Goffman beskriver, at det er vigtigt, at deltagerne i samhandlingssituationer ved hjælp af handlinger og gestikuleringer får udtrykt og fastholdt en definition af situationen. I meget få situationer er der tilkendegivet konsensus om situationens definition, alligevel kører de fleste situationer gnidningsfrit. Det skyldes både, at der er en stiltiende enighed om at undgå konflikter og at, ”[...] *de tilstedeværende undertvinger mange af deres oprigtige følelser og fremlægger et syn på situationen, som de andre formentlig vil kunne godtage.*” (Kristiansen, 2005, s. 199). Her fremstiller den optrædende således det, som vedkommende forventer de andre i situationen vil finde acceptabelt. Målet er en fælles definition af situationen, så alle ved hvilke regler der gælder, alle kan yde deres bidrag til definitionen (Goffman, 2014[1959], s. 60).

Arbejdet med at opretholde definitionen af en samhandlingssituation kalder Goffman for indtryksstyring. Individer vil altid forsøge at styre det indtryk, som andre får af dem, samtidigt vil de andre forsøge at danne sig et indtryk af individerne. Goffman skelner imellem de indtryk vi *giver* og de indtryk vi *afgiver*. Det vi giver er det verbale eller nonverbale, som vi i fuld bevidsthed forsøger at formidle til vore medmennesker, for at give et særligt indtryk af hvem vi er. Det man afgiver, er ofte ubevidst, oftest er det, det som ens medmennesker karakteriserer én ud fra (Goffman, 2014[1959], s. 54). Som en del af indtryksstyring anvender Goffman begrebet front om attituder, som eksempelvis påklædning, fremtoning etc. (Kristiansen, 2005, s. 198). Yderligere indbefatter front også kulisser. Kulisserne er den optrædendes hjælpemidler og kan eksempelvis være ”[...] *møbler, udsmykning, fysisk indretning og andre elementer af baggrunden, der udgør rekvisitterne og den scene, foran eller i eller på hvilken det menneskelige drama udspiller sig.*” (Goffman, 2014[1959], s. 71). Hjælpemidlerne giver og afgiver indtryk af den optrædende. Hjælpemidlerne kan anvendes bevidst, således at man med hjælpemidlerne forsøger at indtryksstyre sit publikum, omvendt kan hjælpemidlerne også bare være noget, der ligger underbevidst, men som afgiver et indtryk til publikum, om hvem man er (Goffman, 2010[1971], s. 3).

Mange optrædener sker indenfor et afgrænset geografisk område, med en afgrænsning i tid, da kulisserne oftest ikke flytter sig. Man må således spille rollen færdig i situationen (Goffman, 2014[1959], s. 71;141). Udover kulisser er der også personlig front, som følger den optrædende i alle situationer. Eksempelvis ”[...] *embede eller rang, påklædning, køn, alder, racemæssige kendetegn, størrelse og udseende, holdning, talemønstre, ansigtsudtryk, gestik og lignende.*” (Goffman, 2014[1959], s. 72). Noget personligt er altid til stede, såsom køn og alder, hvorimod ansigtsudtryk, talemønstre og gestik ændres efter situationens form og forløb, samt hvilken rolle vedkommende

spiller. Det forventes, at der er samspil mellem kulisser og personlig front, da det udtrykker respekt, samtidigt udtrykker disharmoni imellem kulisser og personlig front disrespekt (Goffman, 2014[1959], s. 72;74; Goffman, 2010[1971], s. 3). Den optrædende kan opfattes på en anden måde af publikum, end det der var tilsigtet. Sker det, kommunikerer man ifølge Goffman uden for rollen, man optræder ikke i tråd med publikums forventninger. Kommunikation udenfor rollen kan komme til udtryk, hvis man har misforstået etiketterne på et område. ”*De hyppigste reaktioner er personlig skam eller skyld men kan formentlig også lige så vel være strukturelle eller eksterne sanktioner.*” (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 24).

Goffman beskriver, hvorledes mange optrædere indeholder en del utilsigtede gestikuleringer. Disse utilsigtede gestikuleringer har fået en symbolsk status, og kan inddeles i tre kategorier (Goffman, 2014[1959], s. 95). Den første kategori omhandler en optrædendes fejltagte inkompetente fremståen, forargelse af publikum eller manglende udviselse af respekt. Disse kan ses ved, at den optrædende kortvarigt mister kontrol over sin krop ved eksempelvis, at ”*[...] snuble [...] bøvse, gabe, fortale sig, klø sig eller slippe en vind [...]*.” (Goffman, 2014[1959], s. 96). Den anden kategori er i tilfælde, hvor den optrædende utilsigtet fremstår uengageret eller overengageret, dette kan eksempelvis komme til udtryk ved, at den optrædende kan, ”*[...] stamme, glemme sine replikker, virke nervøs [...] eller pinligt berørt.*” (Goffman, 2014[1959], s. 96). Derudover kan den optrædende også handle i affekt og komme med upassende udbrud, som eksempelvis latter og vrede, hvilket kan resultere i, at den optrædende diskvalificeres som samhandlingsdeltager. Den tredje kategori omhandler situationer, hvor den optrædendes optræden mangler instruktion og iscenesættelse, eksempelvis hvis den optrædende pludselig skal forlade situationen, grundet uforudsete ting (Goffman, 2014[1959], s. 96).

Den optræden, man fremfører på frontstagen, er et forsøg på at styre hvilket indtryk publikum får af en, samt et forsøg på at udtrykke og bevare et bestemt normsæt. Goffman inddeler normerne i to grupper, de høflige, kendetegnede ved et fokus på hvordan man behandler og henvender sig, både verbalt og nonverbalt, til publikum. Den anden gruppe kalder Goffman for sømmelige normer, kendetegnet ved den optrædendes opførsel når vedkommende er indenfor syns- og hørevidde fra et publikum, men ikke er i egentlig interaktion med dem (Goffman, 2014[1959], s. 142). Det sømmelige kan påvirke den optrædende således, at vedkommende udviser respekt for området og kulisserne, men respekten kan også være et resultat af at ville gøre et godt indtryk på publikum og dermed slippe for sanktioner. Det er op til den optrædende om vedkommende vil indgå i interaktioner og

være nødt til at udvise høflighed eller om vedkommende blot vil være til stede, uden at indgå i interaktioner, og udvise sømmelighed. Den optrædende bestemmer selv om vedkommende vil give indtryk, men vedkommende vil altid afgive indtryk (Goffman, 2014[1959], s. 142-143).

Indtryksstyringen er særligt interessant at anskue, når en skuespiller skal gå fra et område til et andet, både fra backstage til frontstage og fra frontstage til backstage. Når man optræder backstage kan det være et problem hvis nogle overhører enten verbale eller nonverbale gøremål, da det kan resultere i forlegenhed (Goffman, 2014[1959], s. 151-153). En optrædendes optræden ændrer sig, hvis der er andre og overordnede til stede (Goffman, 2014[1959], s. 143-144). ”[...] når ens aktivitet foregår med andre til stede, bliver nogle aspekter af aktiviteten udtrykkeligt fremhævet, og andre, der kan så tvivl om det fremførte indtryk, bliver undertrykt.” (Goffman, 2014[1959], s. 145).

3.1.3. Publikum & roledistance

En optrædende vil altid forsøge at overbevise sit publikum om, at den rolle vedkommende spiller netop nu, er vedkommendes mest vigtige rolle. Skal det lykkedes, skal den optrædende ifølge Goffman anvende publikumsadskillelse. Man må adskille sine publikums, så de ikke mødes, således at ens forældre og ens venner eksempelvis ikke mødes, da de har forskellige forventninger til hvilken rolle man spiller. Mestrer den optrædende publikumsadskillelsen, er der stor sandsynlighed for, at vedkommende vil opleve dramaturgisk succes (Goffman, 2014[1959], s. 166). Når en optrædende skifter fra et publikum til et andet, er der ofte et overgangsrum, hvor man kan gå fra en rolle til en anden. Indimellem opstår der dog situationer, hvor forskellige publikums mødes, her vil begge publikums miste illusionen om, at de hver især er det vigtigste publikum, dette kan resultere i forlegenhed og mangel på dramaturgisk succes (Goffman, 2014[1959], s. 167-169).

Roledistance er som ordet siger, når en optrædende ønsker at distancere sig fra sin rolle. Goffman introducerer termen roledistance for, at ”[...] refer to actions which effectively convey some disdainful detachment of the performer from a role he is performing.” (Goffman, 1969[1961], s. 63). Der er en klar distancering imellem de kvalifikation, det kræver for at få lov til at indtage en rolle og de særlige karakteregenskaber det kræver for at kunne spille rollen. Ønsker man at distancerer sig fra en rolle, indtager man rollen i en så ringe grad, at man med sikkerhed kan demonstrere overfor publikum, at man ikke hører til i rollen (Goffman, 1969[1961], s. 59;62). Der er to måder at vise sin distancering til rollen på, man kan vise en stiv, upåvirket og optaget attitude i forhold til situationen, rollen og handlingen. Og man kan i rollen vise en barnlig udgave af sig selv, men stopper med det midt i handlingen, for at vise at man er gået for vidt. Hvis en optrædende skal spille en rol-

le, som vedkommende føler er under vedkommendes værdighed, vil den optrædende med stor sandsynlighed distancere sig fra rollen. Især i situationer hvor optrædende skal indtage underordnede roller, er det sandsynligt, at den optrædende ved at udvise dårligt humør, mumlen, ironi og sarkasme vil distancere sig fra rollen (Goffman, 1969[1961], s. 66-67).

3.1.4. Respekt & attitude

Reglerne for opførsel påvirker individet på to måder, direkte i form af forpligtelser, som er bestemmende for hvorledes vedkommende er tvunget til moralsk at opføre sig. Indirekte, som forventninger, bestemmende for hvordan andre er moralsk bundne i forhold til deres opførsel henvendt til den optrædende (Goffman, 1956, s. 473-474). ”[...] *what is one man's obligations will often be another's expectation.*” (Goffman, 1956, s. 474). Forpligtelser indeholder begrænsninger i forhold til opførsel, derfor anser mange mennesker forpligtelser som en byrde. Mange er ikke klar over, at deres handlinger er et produkt af et sæt af adfærdsregler og en internaliseret rutine. Bliver man bevidst herom, og undlader at handle i tråd med sine forpligtelser kan det resultere i skam og ydmygelse. I forhold til forventninger er det også kun, når man ikke handler i overensstemmelse med dem, at man bliver bevidst om, hvilke forventninger man egentlig har til andre. En optrædendes forpligtelser, kan meget vel være et publikums forventninger. Hvis en adfærdsregel brydes, risikerer de involverede at blive miskrediterede og truede. Der findes symmetriske og asymmetriske adfærdsregler. De symmetriske er de regler, hvor man kan forvente, at ens publikum vil handle på samme måde som en selv, det er oftest hverdagsting, som der er klare regler for. Eksempelvis stjæler jeg ikke fra mine kollegaer, ligesom de ikke stjæler fra mig. Bryder man reglen miskrediteres man. De asymmetriske regler omhandler forhold imellem den optrædende og publikum, som gør, at man handler forskelligt. Eksempelvis rejser alle sig for dommeren i retssalen, imens dommeren ikke rejser sig for andre (Goffman, 1956, s. 474-476).

Man kan udelukkende opnå respekt ved at indgå i interaktioner med andre, hvilket sikrer sammenhængskraften i samfundet. Kunne respekt opnås uden interaktion med andre mennesker ville samfundet, ifølge Goffman, inddele sig i små øer. Man opnår respekt på baggrund af ens personlighed, position i samfundet eller rang (Goffman, 1956, s. 478). Ifølge Goffman er det af to grunde meget indskrænket at se respekt, i form af ærbødighed, underkastelse og soning som noget folk under autoritet giver til folk med autoritet. For det første kan respekt opstå i symmetri, socialt ligestillede kan give hinanden respekt og en overordnet kan vise eller skylde en underordnet respekt. For det andet er der ikke i alle situationer et krav om respekt, mennesker kan forbindes af eksempelvis til-

lid, hengivenhed og tilhørsforhold, og ikke nødvendigvis respekt. Goffman beskriver respektfulde handlinger som hædrende og høflige, i de fleste tilfælde er der tale om, at den optrædende udviser større følelser end vedkommende egentlig føler. Man kan også udvise disrespekt eller ingen respekt i en situation hvor respekt er forventet, dette ses som et tegn på at et åbent oprør er begyndt (Goffman, 1956, s. 479-480).

Goffman behandler også det, som han kalder demeanor, på dansk attitude. Attituder er ifølge Goffman udgjort af den optrædendes opførsel, påklædning og kropsholdning og oplyser publikum om, hvilke ønskelige eller uønskelige kvaliteter den optrædende har. Goffman beskriver en god attitude, som en der udviser, "[...] *discretion and sincerity; modesty in claims regarding self; sportsmanship; command of speech and physical movements; self-control over his emotions, his appetites, and his desires; poise under pressure; and so forth.*" (Goffman, 1956, s. 489). Individuer med god attitude er ifølge Goffman socialiserede. Ligesom med respekt, eksisterer attituder også med både symmetriske og asymmetriske regler (Goffman, 1956, s. 489).

Ifølge Goffman er respekt og attitude tæt forbundne og komplimenterer hinanden analytisk. "An act through which the individual gives or withholds deference to others typically provides means by which he expresses the fact that he is a well or badly demeaned individual." (Goffman, 1956, s. 491). Goffman mener således, at en vilje til at fremføre en ordentlig attitude er en måde at udvise respekt overfor andre i situationen. Forskellige udtryk kan ses som både god attitude og respekt i forskellige situationer, respekt i en situation kan være disrespekt i en anden (Goffman, 1956, s. 492;494).

3.2. Autoritet

I forbindelse med det analytiske arbejde med specialets problemstilling er det nødvendigt at anlægge et syn på autoritet, og herunder adskille autoritet fra magt. I den forbindelse har jeg benyttet Sennetts bog *Authority* (1981) til at opstille en definition af autoritet, samt anvendt Webers teori om herredømmer til at danne ramme for begrebet. Disse teorier skal anvendes til at finde frem til, hvorledes autoritet træder frem i retssalene, samt hvordan denne autoritet har indflydelse på den tiltaltes tilpasninger til retssalens normer og forventninger.

Ifølge Weber er der i de fleste sociale relationer et herskerforhold, herredømmer. Deres struktur og udfoldelse former den sociale orden. Et herredømme er en speciel form for magt, hvor man har mulighed for at påtvinge andre ens egen vilje. Man kan have herredømme som et resultat af en mono-

polsituation og autoritet. Her vil jeg beskæftige mig med autoritetsherredømmet, som omhandler lydighedspligt uanset alt andet. Autoritet er således en ret til at kræve lydighed (Weber, 1994[1922], s. 73-75). Lydighedens drivkraft er dog, at den lydige har en vis interesse i at adlyde, hvis ikke, ville vedkommende ikke gøre det (Weber, 1994[1922], s. 77). Med autoritetsherredømme kan man befale sin vilje og få andre til at adlyde og handle efter denne vilje. Lydigheden udføres enten som pligt, af frygt, af vane eller for egen vindings skyld. Weber beskriver, at en dommer har herredømme, som følge af autoritet. Ved at afsige kendelser kan dommeren tvinge den tiltalte til noget. Det afgørende her er dog, at autoritetens befalinger tages til følge i en socialt relevant udstrækning (Weber, 1994[1922], s. 79-81).

Weber beskriver tre herredømmer, det legale, det traditionelle og det karismatiske. Her vil jeg redegøre for det legale herredømme. Weber klargør, at de tre herredømmer ofte vil findes i knap så skarpe og rene former, som han beskriver dem (Bruun, 2013, s. 44-45). Det legale herredømme besidder man i kraft af lovgivning. Lovgivningen afgør, hvem der skal befale og adlydes, selv den som befaler, adlyder nogle regler. Den som befaler, er repræsentant for lovgivningen og skal derfor udelade egne personlige holdninger. Disse personer er det, som Weber kalder for bureaukratiske autoriteter, det vil sige, at de er valgt til at have den position, som de har på baggrund af deres professionelle kunnen og ikke deres personlighed, denne form for autoritetsfigurer vinder mere og mere frem, i modsætning til eksempelvis karismatiske autoriteter (Weber, 1994[1922], s. 91-93).

Weber definerer således autoritet som et herredømme, og herredømme som en type magt, ligesom eksempelvis fysisk magt. Autoritetsherredømmet har magt til at få andre til at handle efter autoritetens vilje, igennem lydighed. Magt definerer Weber som, ”[...] sandsynligheden for, inden for en social relation, at sætte sin vilje igennem, også over for modstand [...]” (Bruun, 2013, s. 90).

”Without ties of loyalty, authority, and fraternity, no society as a whole, and none of its institutions, could long function.” (Sennett, 1981, s. 3). Således hævder Sennett, at et samfund ikke kan fungere uden autoritet, da det bidrager til en opretholdelse af samfundets strukturer. Autoritet kan beskrives som et bånd, der eksisterer imellem mennesker, som er ulige (Sennett, 1981, s. 10). Sennett skriver, at behovet for autoritet er ligeså grundlæggende for samfundet, som et barns behov for en voksen. Det er i dag blevet således, at vi frygter autoriteter, i en sådan grad, at vi er bange for, at en autoritet i vores liv kan betyde, at vi mister vores frihed (Sennett, 1981, s. 15).

Hvad er så en autoritet? Spørger man Sennett er svaret, ”[...] *someone who has strength and uses it to guide others through disciplining them, changing how they act by reference to a higher standard.*” (Sennett, 1981, s. 17). Disciplin beskriver Sennett, som når et individ ender med af vane at være lydige (Sennett, 1981, s. 89). Lydighed er således centralt for autoritet både hos Sennett og Weber. En autoritet besidder evnen til at befale disciplin og inspirere frygten hos publikummet (Sennett, 1981, s. 17-18). En autoritet er en, der påtager sig ansvaret for den magt, han eller hun udøver (Sennett, 1999, s. 126). Autoriteter defineres i et forhold imellem hvad et individ ønsker sig af en autoritet, og hvad en autoritet kan tilbyde. Autoriteter er formet af kultur og historie, men samtidig også af prædisponerede psykologiske anlæg (Sennett, 1981, s. 25).

Sennett beskriver, hvorledes der altid har været et spændingsforhold imellem autoritet og magt, ofte anvendes de til at beskrive det samme. Omvendt bruges de to begreber også ofte i sammenhænge, hvor de har forskellige betydninger, eller hvor det ene eksisterer uden det andet. Skal man eksempelvis sige noget om nogen, som handler på statens vegne, er der jo ingen tvivl om, at de har magt, men man kan godt sige, at deres handlinger mangler autoritet, hvis folket eksempelvis ikke er lydige i forhold til repræsentanten for statens vilje. På den måde kan en stat altså godt have magt uden at have autoritet (Sennett, 1981, s. 18).

Autoritet kan komme til udtryk igennem mange forskellige symboler, handlinger og effekter, et af disse er ifølge Sennett monumenter. Eksempelvis er kirker og store statslige bygninger monumenter, der stadfæster autoritet, de symboliserer at den magt som instanser er givet lovmæssigt varer ved (Sennett, 1981, s. 18). Autoritetsmonumenternes styrke trods både tid og historie, idet de varer ved. ”[...] *authority [...] is an attempt to interpret the conditions of power, to give the conditions of control and influence a meaning by defining an image of strength.*” (Sennett, 1981, s. 19). Autoritet er en proces, en proces hvor man fortolker ting for at opnå en fasthed i dem, autoritet er altså ikke i sig selv en ting men en proces (Sennett, 1981, s. 19).

3.3. Rettens normer, samt forventninger til den tiltalte

Ud fra ovenstående teoretiske betragtninger og de empiriske fund fra retssalene vil jeg i det følgende afsnit ved hjælp af analyse beskrive hvilke forventninger og normer, der er til den tiltalte i retssalen. Denne definering af rettens normer og forventninger til den tiltalte er nødvendig for at kunne finde frem til de fire tilpasningslinjer, samt definere i hvilken grad de tiltalte tilpasser sig normerne og forventningerne. Herunder vil der defineres hvilken rolle retssalens arkitektoniske udformning spiller, samt beskrives hvilken situation og publikum vi har med at gøre, for at kunne finde hvilke

normer, der er i retten, samt hvilke forventninger de har til den tiltalte. Slutteligt vil der ses på dommernes autoritet, holder de den i hævd eller ej? Og hvilken betydning har det så for, hvilke forventninger der er til den tiltalte, og hvordan den tiltalte tilpasser sig de forventninger.

Når jeg i denne analyse anvender Goffmans dramaturgimetafor, skal det *ikke* ses som et udtryk for, at jeg anser det, som foregår inde i retssalen, som et underholdende teaterstykke. Metaforen anvendes for at finde nye og uudforskede sider af de tilpasninger som en tiltalt gør sig i byretten.

3.3.1. Retssalen som en organiserende ramme

Ifølge Goffman er der omkring enhver situation rammer, disse rammer organiserer og er bestemmende for hvilke meninger individer tillægger sociale møder. Rammerne, dets særlige ritualer, bestemte normer og forskellige forventninger har stor indflydelse på hvorledes et individ opfører sig overfor andre individer i samme situation (Goffman, 1974, s. 10-11). Rammerne i dette speciale er retssalene. Retssalene og deres arkitektoniske udtryk yder indflydelse på de tiltalte, de styrer de tiltaltes opførsel, samt opstiller og repræsenterer nogle forventninger til de tiltalte. Ifølge Sennett udviser bygninger, herunder retsbygninger, autoritet, så selve arkitekturen udviser en hierarkisk autoritetsstemning (Sennett, 1981, s. 18).

Goffman beskriver sociale møder, oftest har de ét fokus, hvor personer taler på skift og ikke afbryder hinanden (Goffman, 2004[1964], s. 37-38). En retssag kan defineres som et socialt møde, med et fokus, nemlig at finde den rette afgørelse af sagen. Måske mere i retten end andre steder er det virkelig væsentligt, at der udelukkende er en, der taler, da det er vigtigt at høre præcist hvad alle siger. Ved at vente på ens tur underkaster man sig de ritualer, normer og forventninger der i retssalen. Gør man ikke dette, kan det ses som et oprør mod situationen. Retssalens udformning bekræfter det ordnede system, af regler, fremgangsmåder og konventioner, som finder sted i en retssal, samt underbygger retssalenes autoriteters udtalelser. Det ordnede system organiserer talen i retssalen, og guider hvorledes individerne i retssalen bør interagere. Sociale møder finder sted på frontstage (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 20). En retssal er en frontstage, med optrædende og publikum. Ifølge Goffman bør et socialt møde altid analyseres fra ét individs synspunkt, dette individ er den optrædende (Goffman, 2014[1959], s. 65). I dette speciale ser jeg den tiltalte som den optrædende.

I ethvert socialt møde er der det som Goffman kalder kulisser, i retssalens tilfælde er kulisserne en særlig fysisk indretning, samt nogle særlige møbler. Kulisserne underbygger interaktionerne, der finder sted i det sociale møde (Goffman, 2014[1959], s. 71). I min empiri er der en række indret-

ningsaspekter, som adskiller sig væsentlig fra andre retssale jeg har læst om og været i. Eksempelvis er der i de fleste af de lokaler, som jeg har været i meget korte distancer imellem den tiltalte og de andre, der befandt sig i retten, hvilket er med til at definere situationen. I en af sagerne mødte jeg en meget utryg forurettet, som inden sagens start gik væk fra pladserne udenfor retslokalet, da han følte sig utryk ved den tiltalte. Da den forurettede skulle afgive sin forklaring, siger han, at han er bange, han taler hurtigt og er meget nervøs, han har meget svært ved at give en fattet og god forklaring (Obs 9). Denne situation havde formentlig været anderledes, hvis der havde været større afstande imellem vidneskranken og den tiltalte. Ens for alle retssale er dog, at de har samme struktur, især med hensyn til placering, samt stolens højde. Disse arkitektoniske virkemidler er med til at styrke forventningerne om en formel og autoritetstro adfærd hos den tiltalte.

3.3.2. Dommernes brud med normerne

En retssag er præget af formelle ritualer, som alle er forankret i traditioner. I nyere tid er nogle af de formelle ritualer droppet, mens andre består. En af de ældre kvindelige anklagere beskrev, hvorledes hun mente, at retten i dag burde anvende et sprog som alle kan forstå, imens der fortsat skal bibeholdes nogle formelle former, eksempelvis at man rejser sig for dommeren (Obs 2).

Alle retssager er formelle, men indimellem sker det dog, at der slækkes på det formelle. I en sag jeg overværede sagde en dommer til et vidne om vidnegodtgørelse, at hvis vidnet henvendte sig i informationen kunne vedkommende få hjælp til at udfylde formularen og derefter modtage en svimlende sum penge, som tak for fremmødet. Dommeren sagde det med et smil på læben og et glimt i øjet, da vidnegodtgørelsen er så lav, at dens betydning udelukkende er symbolsk (Obs 6). Denne opførsel er et eksempel på det, som Goffman kalder at kommunikere uden for rollen. Publikum har en forventning om, at dommeren skal opføre sig respektfuldt og ikke skal joke. Dommeren tager altså en risiko og risikerer at miste face, idet hun handler udenfor det face og den line, som hun er blevet tilbudt. At kommunikere uden for sin rolle og optræde i strid med publikums forventninger, kan resultere i personlig skam og give anledning til strukturelle eller eksterne sanktioner (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 24). Som forsker kan man stille sig undrende overfor hvad det er, som gør, at dommeren kommunikerer uden for rollen, når der er risiko for at miste face. Jeg tror, at svaret er kompleks og at grundlaget for hendes handlinger er sammensat. Først og fremmest er sagen en kende komisk, idet det ret hurtigt går op for os alle i retten, at den tiltalte i virkeligheden er ofret, og at den tilsyneladende forurettede er psykisk syg og i virkeligheden er den, som har begået de kriminelle handlinger (Obs 6). Ydermere skal det nævnes, at jeg kender dommeren. Jeg er altså ikke blot et

publikum, som sidder på tilhørerpladserne, derimod er jeg en, som dommeren har en relation til, en relation hvor humor helt klart har været en præmis. Grunden til at hun kommunikerer uden for sin rolle kan være, at jeg ikke er en del af samme publikum som de andre, men derimod primært ser dommeren som en humoristisk kvinde.

Goffman introducerer publikumsadskillelse, her holder man sine publikums til sine forskellige roller i forskellige situationer, således at ens publikums ikke mødes (Goffman, 2014[1959], s. 166). Det er umuligt for dommeren at adskille sine publikums her, da jeg ser hende som en humoristisk kvinde, og de andre som ser hende som dommer. I situationen finder dommeren dog en mellemvej som humoristisk dommer. Hun opfylder de juridiske krav, der er til hende, men gør det med et smil på læben. Goffman ville mene, at det er umuligt for dommeren at opnå succes med sin rolle i situationen, men på trods af sin kommunikation uden for rollen og sin manglende publikumsadskillelse, får det ikke nogle konsekvenser for hende. Alle i situationen anerkender fortsat hendes autoritet, dette ville Goffman forklare med, at alle i enhver situation ønsker at opretholde orden, således at ingens face skades. For at undgå konflikter, lader publikum altså ikke-optimale situationer passere (Goffman, 2014[1959], s. 60).

Ovenfor ser vi således et eksempel på, at en dommer kommunikerer uden for rollen, uden det får konsekvenser for dommeren. I en anden situation får det dog konsekvenser for dommeren. Dommeren har tydeligvis travlt, gaber, udviser irritation over ting som tager tid, han vil gerne have sagen, som er en eftermiddagssag, overstået. Han kommunikerer altså tydeligt, og måske på en mindre acceptabel måde end i eksemplet ovenfor, uden for sin rolle. Det får den konsekvens, at forsvareren og anklageren snakker om dommerens travlhed i pausen. Forsvareren siger, at dommerens indstilling gør, at han får lyst til at trække tiden. Konsekvensen og sanktionen af dommerens kommunikation uden for rollen er, at forsvareren mister respekten for ham og anser ham som sløset og useriøs omkring sit hverv. Også den tiltalte følte sig presset af dommeren, dette kan betyde, at den tiltalte får et indtryk af retssystemet, som et system hvor sagerne skal skyndes til afslutning og dermed ikke bliver behandlet med den nødvendige omhyggelighed. Dommerens opførsel kan medføre, at nogle får et billede af retssystemet som travlt og sjusket (Obs 3).

Også andre, nemlig lægdommerne, kan medvirke til, at tiltalte sendes ud i samfundet med ideen om retssystemet, som et system med en vis ligegyldighed. Jeg overværede en lægdommer gabe åbenlyst flere gange, og det så da også ud som om han blundede indimellem. Det skyldtes ikke en særlig hård dag, jeg oplevede det nemlig to gange, hvor han var lægdommer (Obs 9). Vi ser altså tydeligt,

at lægdommeren distancerer sig fra den rolle han er givet, han optræder ikke som det forventes af ham og reagerer ved at gabe. Hvilket ifølge Goffman er tegn på, at han ikke føler sig hjemme i rollen og derfor udviser en rolledistance (Goffman, 1969[1961], s. 66-67).

Oplevelser som disse med den travle dommer og den trætte lægdommer medvirker til, at de tiltalte ikke føler, at de skal opføre sig respektfuld i retten, da retten ikke udviser respekt for dem. Ifølge Goffman har de tiltalte ikke nogen grund til at optræde respektfuldt i retten, hvis ikke de oplever en grundig behandling, hvor deres sag får den nødvendige opmærksomhed fra dommere og lægdommere, så sagen kan afgøres retfærdigt (Goffman, 2014[1959], s. 63). Samtidigt mener Goffman, at en god attitude, er en måde at vise respekt for de andre i situationen (Goffman, 1956, s. 492;494). Her ser vi således hvordan dommerens og lægdommerens opførsel viser en dårlig attitude, som betyder, at de udviser disrespekt for de andre i situationen, og samtidigt heller ikke fortjener de andres respekt. Således må det siges, at disse dommeres opførsler indbyder til en opførsel, som ikke er autoritetstro, eftersom de ikke selv handler efter de normer, der i retssalen.

3.3.3. Retssalens normer og autoritet

I afsnittet ovenfor så vi et tilfælde hvor dommeren var uformel og brød med normerne, mange andre ting fastholder dog sin formelle form. Eksempelvis retssagens rækkefølge, som er bestemt af lov og tradition og udføres i et ritual. I forbindelse med retssager forventes der en lydighed overfor dommeren, en lydighed som oftest indfries i en grad så dommeren må anses som en autoritet (Sennett, 1981, s. 89). Først i retssagen sikrer man sig, at den tiltalte er den rette, derefter læses anklageskriftet op, så begyndes spørgsmålene om hændelserne til tiltalte, først anklageren og så forsvareren. Herefter er det tid til vidnerne en efter en, oftest stiller anklageren spørgsmål først og derefter gør forsvareren. Så er der dokumentation af sagens fakta, eksempelvis billeder, som er optaget i forbindelse med anmeldelsen. Herefter dokumenteres den tiltaltes personlige forhold, herunder undersøgelser om den tiltalte lavet af eksempelvis kommunen eller kriminalforsorgen. Slutteligt har den tiltalte muligheden for at få det sidste ord, en mulighed som de færreste benytter sig af, jeg har kun set en benytte sig af muligheden. Man kan spørge sig selv, hvorfor der ikke er flere, der benytter sig af denne mulighed, da den tiltalte netop her får mulighed for at indtryksstyre sit publikum (Goffman, 2014[1959], s. 54). Det kan der være flere grunde til, måske tror de tiltalte ikke på, at deres sidste udsagn gør en forskel for dommens udfald. Herudover kan de tiltalte være blevet rådet til, af deres forsvarer, ikke at tage det sidste ord. Der kan også være flere grunde til at tage det sidste ord, eksempelvis er det en god måde at vise retten, at man angrer, samt forsøge at indtryksstyre sit

publikum og dermed påvirke dem i en særlig retning. Efter den tiltalte har haft mulighed for at sige de sidste ord, voterer dommerne og kommer ind og læser dommen op. Oplæsningen af dommen er et sted, hvor det klart kan afgøres om dommeren har autoritet eller ej, det afgøres af hvorvidt de andre i retssalen er lydhøre overfor dommerens oplæsning. I alle sagerne har de tiltalte og publikum lyttet til dommen og dermed anerkendt dommeren som autoritet i netop denne situation. Herefter skal den tiltalte og dennes forsvarer afgøre om de modtager dommen eller om de vil anke den. Rækkefølgen, som er en tradition og et ritual stadfæster, at normen i retten er formalitet, samt at forventningerne til den tiltalte er, at denne underkaster sig rækkefølgen og følger denne respektfuldt, og kun snakker når nogen henvender sig til vedkommende.

Sproget spiller en afgørende rolle i retssager. Eksempelvis anvender anklagere og forsvarere ordet *forholde* rettet mod vidnerne. Ifølge en anklager er ordet en teknikalitet, som de skal anvende, men samtidigt sagde hun, at det var muligt at rette det mod dommerne, og så anvende andre ord overfor vidner og tiltalte (Obs 2). Sproget i retssalene er formelt præget og kommer ikke altid ned på et niveau, hvor alle kan forstå det. Jeg har overværet to sager, hvor de tiltalte var dårligt begavede i en grad, så de grænsede til at være mentalt retarderede (Obs 10 & 14). Selv i de sager anvendes der udtryk, som for nogle er uforståelige, eksempelvis anvender dommeren rettet mod den tiltalte ordet *ræsonnere*, det er tydeligt, at den tiltalte ikke forstår ordet, men dommeren anvender fortsat ord i samme genre (Obs 10). Grunden til ord i denne genre anvendes, kan hænge sammen med det at optræde i rollen som dommer, da ordene måske kan være med til at opretholde troværdigheden. Hvis dommeren snakkede et mere uformelt sprog, kunne det af publikum opfattes som kommunikation udenfor rollen, hvilket kunne resultere i skam eller sanktioner (Jacobsen & Kristiansen, 2000, s. 24).

Retssalene er formelle og stadfæster autoritet. En forsvarer håndhævede sin autoritet, da hun henvendt til den tiltaltes venner sagde, at det var meget vigtigt, at de ikke grinede og lavede upassende lyde under sagen (Obs 5). Vennerne accepterer forsvarerens opfordring, er lydige og laver ikke flere lyde under retssagen. Således har forsvareren i kraft af sit hverv autoritet (Weber, 1994[1922], s. 75). Formaliteten medvirker til at de juridiske aktører får en grad af autoritet. Autoriteter spiller en rolle i forhold til den tiltaltes opførsel, som ændres alt efter om dommeren er til stede eller ej. Ifølge Goffman har det en helt tydelig betydning om en som er højere i hierarkiet er til stede eller ej (Goffman, 2014[1959], s. 143-144). Dette kan bekræftes i min empiri, hvor dommerens tilstedeværelse har en markant betydning for tiltaltes opførsel. I en af sagerne er den tiltalte og dennes pårø-

rende meget snaksaglige, de snakker om alt fra sagen til biler, imens de under retssagen er noget mere neddæmpede (Obs 14). Dette kan ifølge Goffman hænge sammen med publikummet, samt hvilken line og hvilket face de tilbyder en. Når retssagen er i gang tilbydes den tiltalte et face og en line, der er i overensstemmelse med at være tiltalt i en voldsstraffesag. Omvendt tilbyder de pårørende, i pausen, den tiltalte en anden line og et andet face, da de har en venskabelig relation. Forventningerne til den tiltaltes opførsel er altså forskellig, alt efter hvem der er publikum. Når dommere, samt andre professionelle er publikum forventes det dog tydeligt, at den tiltalte følger de formelle normer og opfører sig anstændigt, ved eksempelvis kun at tale når vedkommende tales til. Langt hen ad vejen følger de tiltalte de adfærdsmæssige regler, der er i retten.

3.3.4. Den tiltaltes publikum

Et individ vil altid være påvirket af andre individers tilstedeværelse (Goffman, 2004[1964], s. 37). Derfor vil det være ignorant at betragte den tiltalte, uden at betragte de andre tilstedeværende i retten. Følgende afsnit omhandler derfor den tiltalte i samspil med de andre i retssalen. Disse andre udgør det, som Goffman ville kalde publikum. I en retssal kan publikum være udgjort af både professionelle og ikke-professionelle eksempelvis anklagere, forsvarer, den tiltaltes pårørende.

Goffman beskriver nogle situationer, hvori man kan vælge at gamble med sit face, og forsøge at optræde bedre end man er. Dette kan gøres med større eller mindre risiko. Der er mindre risiko i interaktioner med mennesker, som man sandsynligvis ikke skal møde igen (Goffman, 2005[1967], s. 7). I retssalssituationer betyder det altså, at forsvarer, dommere og anklagere oftest vil spille deres rolle og opfører sig i henhold til den line og det face de bliver tilbudt, da de risikere for meget ved at lade være, idet de med stor sandsynlighed vil mødes igen under afviklingen af andre sager. De tiltalte derimod kan bedre sætte baren lidt højt og forsøge at gøre sig bedre, end de er. Det kalder Goffman for at være out of face, altså situationer hvor man ikke lever op til det, der forventes af en. At være out of face kan resultere i, at man bliver usikker og mister sine manere (Goffman, 2005[1967], s. 8). Der er seks eksempler på tiltalte, som sætter baren højt, idet de alle blev fundet skyldige, men nægtede sig skyldige. Flere af dem bliver taget i deres forsøg på at spille uskyldige og dermed frembringes der i flere tilfælde gestikulationer, som kan forbindes med skam (Obs 2, 3 & 9). I et eksempel ser vi, at en tiltalt i høj grad ser ned da vidnerne afhøres, samtidig med at han også sukker. Det kan skyldes, at han godt selv ved, at han har gjort de ting, som i form af beviser bringes frem i lyset (Obs 9).

I forlængelse af ovenstående finder jeg det igen relevant at inddrage begrebet publikumsadskillelse (Goffman, 2014[1959], s. 166). I nogle sager kan man tænke sig, at den tiltalte, inden sagen startede, har besluttet, at det er et aspekt de ikke vil bringe ind i retssalen, og derfor har de valgt at møde op uden pårørende. Uden dem bliver det lettere at leve op til rettens forventninger, da den tiltalte ikke skal spille to roller samtidig. Det er tilfældet i flere sager, at tilhørerpladserne ikke rummer pårørende (Obs 2, 3, 6, 9 og 12). Mens der i andre tilfælde er flere pårørende på tilhørbænken (Obs 1, 5, 10, 11 & 14). Uden flere publikum bliver det langt nemmere for den tiltalte at opnå dramaturgisk succes, og flere publikums vil kunne resultere i forlegenhed hos den tiltalte (Goffman, 2014[1959], s. 167-169). Den varetægtsfængslede er et eksempel på en som havde flere pårørende på tilhørbænken. Dette gjorde det i nogle situationer svært, især da han skal fortælle om hvorledes hans far, som sidder på tilhørerpladserne, har haft et alkoholmisbrug som gjorde den tiltaltes barndom vanskelig. Grundet flere publikums og manglende mulighed for publikumsadskillelse er den tiltalte nødt til at svigte i rollen som søn, fordi han skal opfylde rollen som tiltalt (Obs 11).

Ovenfor er således skitseret, at normerne i retten er baseret på respekt og formalitet, samt at forventningerne til den tiltalte er, at denne underkaster sig og anerkender dommerens autoritet. Dette vil blive anvendt som baggrund og udgangspunkt for kapitel 5 om tilpasningslinjer.

4. Et observationsstudie i danske retssale

Dette speciale bygger på fjorten observationer lavet i én af de danske byretter. Jeg har i otte af de fjorten sager fulgt forløbet fra start til slut. En sag blev hævet til skriftlig vurdering, grundet manglende tid og § 808 undersøgelse, imens en anden blev udsat, da et vidne udeblev. De sidste fire sager har jeg fulgt indtil de blev udsat, grundet tiltaltes udeblivelse. Yderligere trækker jeg på småsnakke med forsvarer, anklagere, tiltalte, pårørende, samt andre professionelle som overværede sagerne, som en del af mit empiriske materiale. Jeg har valgt at lave et observationsstudie, da det for mig at se er metoden, der skal anvendes for at kunne besvare min problemformulering. Eftersom jeg søger at finde frem til de tilpasninger, som de tiltalte gør sig og ikke er interesseret i de tiltaltes tanker herom. Jeg har i nogen grad anvendt en abduktiv tilgang, således at jeg ud fra min empiri har skabt nogle nye sammenhænge, som ikke umiddelbart var givet. Nogle sammenhænge som bygger på nogle teoretiske overvejelser, nemlig de fire tilpasningslinjer.

4.1. Observation som en slags feltarbejde?

Hvorfor vælge observation frem for interview? Fordi interview giver anden rangs fortællinger, det er ikke det faktiske man, som forsker, får indsigt i, derimod er det, det genfortalte (Storgaard, Heiselberg, & Jensen, 2010, s. 36). Samtidigt må man også have for øje, at observation lader en del fortolkning være op til forskeren, heri ligger der også risikoen for fejlfortolkning (Prieur, 2002, s. 153). I dette speciale er der således både mulighed for fortolkning og risiko for fejlfortolkning, således som det vil være det i langt de fleste analyser.

Når man anvender observation som metode, følger forskeren de observerede i deres virkelighed, tager del i deres verden, dog med en vis distance, så forskeren har mulighed for at bevare det nysgerrige blik, som er altafgørende, når man anvender observation som metode. Ditte Nissen Storgaard, Lene Heiselberg og Morten Lindkjær Jensen introducerer interviewende observation. Her følger man de observerede i en kort periode, eksempelvis en formiddag eller aften. I denne form er det muligt for forskeren at veksle mellem den stille observerende og den konfronterende interviewende rolle (Storgaard, Heiselberg, & Jensen, 2010, s. 37-38). Interviewende observation består af elementer fra både observation og interview. Observation i den forstand, at forskeren møder informanterne i deres virkelighed, interview i den forstand, at forskeren opnår indsigt ved at stille spørgsmål. ”Overordnet set er metodens styrke, at vi har mulighed for at nærme os den menneskelige praksis i den verden, hvor den skabes og får betydning – og ikke i et løsrevet diskussionsforum.” (Storgaard, Heiselberg, & Jensen, 2010, s. 48).

Jeg har delvist anvendt interviewende observation. Jeg har befundet mig i feltet i korte perioder, nemlig de perioder hvor sagerne har været for retten. Jeg har altså ikke været i feltet i en uafbrudt periode, men derimod når det har været relevant. Oftest har jeg ikke stillet spørgsmål, eftersom omstændighederne og reglerne i en retssag gør, at en tilhører ikke må tale, men i pauserne har jeg dog snakket med både faglige og ikke-faglige parter i sagerne. Jeg har, bogstaveligt talt, overværet de tiltaltes virkelighed på forreste række.

4.1.1. Interaktionistiske observationer

Når man laver interaktionistisk prægede observationer, har man fokus på at lave, ”[...]analyser af møder mellem aktører, interaktionssekvenser og meningskonstruktioner i specifikke kontekster.” (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 97). I den interaktionistiske begrebsramme har man interesse for den menneskelige samhandling, samt den kontekst interaktionen foregår i, der er altså ikke fokus på det personlige (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 98-99). Under mine observationer har mit primære fokus været den tiltalte, men samtidigt har jeg haft fokus på den tiltalte i samhandling med de andre i retssalen. De to fokus skyldes, at tilsammen kan de besvare specialets problemformulering.

Forholdet mellem institution og praksis er det vigtigste her. Der kan identificeres to tilgange til at udforske forholdet mellem mennesket og institutionen. Den ene tilgang er den traditionelle, som har fokus på både verbal og nonverbal social interaktion, da det er her virkeligheden skabes. Forskerens primære opgave er at se på og lytte til, hvorledes den sociale virkelighed produceres (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 99). Forskeren observerer og udforsker eksempelvis samtaler, hvori de observeredes sociale strukturer produceres, bevares, håndteres og nyordnes. Det væsentlige her er, hvordan de observerede danner deres sociale orden, og ikke hvordan den sociale orden former de observerede. I henhold til min undersøgelse, kan der henvises til at fokus har været på den tiltalte, samt hvorledes den tiltalte påvirker den sociale orden. Omdrejningspunktet for den traditionelle interaktionistiske tilgang er således praksis (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 100).

Omvendt findes der en nyere gren, hvor fokus mere er på institutionen, denne tilgang er Goffman en stor repræsentant for. Her er udgangspunktet, ”[...] at sociale institutioner skaber rammer for den sociale interaktion – rammer, som både er begrænsende og mulighedsskabende.” (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 100). Ifølge Goffman forholder mennesker sig hele tiden til den kontekst de befinder sig i, samt hvilke handlinger der er acceptable i konteksten. Mennesket er således en legemliggørelse af den moralske orden, som er ligeså institutionaliseret, som sociale institutioner i samfundet ellers er (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 100). Generelt for begge tilgange er, at ingen af dem

interessere sig for at nå ind til de observeredes subjektive livsverden, derimod interessere de sig for forholdet mellem praksis og institution. Således er der her, en ”[...] særlig interesse for det sagte og hørte, men ikke for det tænkte eller »det subjektivt oplevede«.” (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 101). I forhold til min empiri har formålet ikke være at finde den tiltaltes indre, derimod har jeg udelukkende haft fokus på den tiltaltes fremføring af sig selv.

Sociale identiteter er i fokus her, selvet er ikke noget som *er*, derimod er det noget som formes, produceres og reproduceres indenfor nogle givne rammer. Man har altså ikke ét selv, men flere, som er forskellige i forskellige situationer. Det interessante her er hvorledes de forskellige selv fremføres i forskellige situationer (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 102). I forbindelse med mine observationer har jeg været opmærksom på i hvilken kontekst udsagn er sagt, samt hvilket publikum den optrædende har. Eksempelvis skelner jeg imellem om retssagen er i gang eller ej. På det grundlag har jeg kunnet identificere forskellige selv, eller som Goffman ville sige forskellige faces og lines, hos flere af de tiltalte.

Som forsker er opgaven indenfor den interaktionistiske tilgang at identificere den sociale virkelighed, som konstant produceres og reproduceres af den menneskelige samhandling. Målet er altså ikke at finde den objektive virkelighed. Det materiale man har at arbejde med, som etnografisk forsker med en interaktionistisk tilgang, er tolkninger, ens egne tolkninger, samt de tolkninger, som de observerede viser i praksis (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 105-106). I min analyse er samspillet mellem den tiltalte, institutionen omkring den tiltalte og de andre mennesker i retssalen det centrale. På intet tidspunkt vil der blive diskuteret eller gjort forsøg på at finde frem til ”virkeligheden”. Den interaktionistiske observationsmetode er oplagt at anvende, hvis man ønsker at få et indblik i nogle institutionelle processer, samt hvorledes sociale handlinger er forankret i disse (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, s. 118). Det er netop de interesser jeg har haft i dette speciale. Derfor var denne metodiske tilgang oplagt.

4.1.2. Interview som samtaler – samtaler som småsnakke – småsnakke som data

Det er ikke alle oplysninger man får ved at stille spørgsmål, nogle gange kommer informationer uopfordrede (Hammersley & Atkinson, 1983, s. 153). Uopfordrede oplysninger kommer oftest når man taler om uklare emner, som kræver en holdningsklarlægning. Oplysninger, der kommet i sådanne situationer, kan, ”[...] være en nyttig kilde, både til direkte information om miljøet og om menneskenes perspektiver, deres bekymringer og deres talemåter.” (Hammersley & Atkinson, 1983, s. 154). Nogle situationer eller geografiske steder er det mere oplagt, at man får uopfordrede

oplysninger, derfor kan det være klogt som forsker at opsøge sådanne situationer (Hammersley & Atkinson, 1983, s. 154). I mit tilfælde har jeg opsøgt disse situationer ved at blive i retssalen i pauserne. Det gav mig mulighed for at tale med anklageren, den tiltalte, forsvareren og andre tilhører – både professionelle og ikke-professionelle. Havde jeg forladt retslokalet i pauserne, havde det frataget mig muligheden for uopfordrede oplysninger. ”*Forskningsinterviewet er en interpersonel situation, en samtale mellem to parter om et emne af fælles interesse.*” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 143). Samtalerne med interviewpersonen er ofte mest givende, i den fase er alle mest engagerede (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 143).

Man kan se interviewet som en opstillet situation, men faktisk er det således, at et ustruktureret interview ofte ender som en samtale. Samtaler som end dog har mere struktur og målrettethed, da omdrejningspunktet er en fortælling som skal udgå fra den ene, den interviewede, til den anden, interviewer. Her argumenteres der således for, at man kan se interviewet som en samtale (Rubow, 2003, s. 234-236). I forlængelse heraf argumenterer jeg for, at man kan se interviews som samtaler og tillægge dem lige meget værdi, herudfra kan man tildele småsnakke med retssalens parter, en empirisk vægt. Småsnakken vil være mindre strukturerede end interviews, men giver personer i situationen mulighed for at spørge mig som specialestuderende, om hvad der måtte falde dem ind. Dette åbnede op for en gensidig byttesituation, hvor jeg kunne give noget af mig selv og tilsvarende få noget af dem, både på det professionelle og personlige plan. ”*Forskningsinterviewet kan [...] blive en samtale, der stimulerer interviewpersonen og interviewer til at formulere deres tanker om forskningsemnerne, til at lære og øge deres viden om forskningsgenstanden.*” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 181). Her kan man se, hvorledes der argumenteres for, at det er i samtalen, man virkelig kan udveksle og udbygge sin viden om et felt. Jeg kan bekræfte, at dette var min opfattelse under mine samtaler med de professionelle personer i retten.

4.2. Undersøgelsens kontekst og afgrænsning

Jeg har valgt at observere i én byret i Danmark, frem for i flere forskellige. Jeg har valgt at lade sager, der vedrører straffelovens § 244 og § 245 om vold indgå i undersøgelsen. Derudover indgår også sager vedrørende straffelovens § 119 om vold mod personer i særligt udsatte jobs, såsom politbetjente eller socialpædagoger. Jeg har valgt denne afgrænsning, så sagerne havde et fællestræk, nemlig handlingen som den tiltalte var tiltalt for. Yderligere har jeg valgt at observere sager med én tiltalt, det skyldes, at der i en retssag med flere advokater og tiltalte ville være flere og andre ting på spil.

Antallet af observerede sager har jeg ladet afhænge af hvor mange sager, der skulle til for at kunne se et mønster i sagerne og de tiltaltes handlinger. Samtidigt har det også afhængt af tidsforbruget i at lave dataindsamling, dette har således været vejet op imod perioden, som jeg har haft til at udarbejde specialet.

4.2.1. Adgang til feltet

Jeg har igennem retslistes på domstolenes hjemmeside, kunnet se en oversigt over sagerne og identificeret de relevante (Domstol.dk, 2016). Umiddelbart virkede feltet tilgængeligt, da jeg ligesom alle andre havde adgang til retssalene. Det viste sig dog, at dataindsamlingen, som så mange andre, ikke var så tilgængelig som først antaget. Retslisterne på hjemmesiden bliver ikke opdateret og en tre uger gammel retsliste uden løbende opdateringer betyder, at man som offentlig person ofte kommer til en retssag, som er aflyst, omberammet eller udsat. Jeg har flere gange mødt op, for at måtte gå igen efter ti minutter.

4.2.2. Beskrivelse af feltet

Når man træder ind i en dansk retsbygning kan man mødes af to scenarier. Der er i øjeblikket en prøveordning i gang i fem af de fireogtyve byretter i Danmark, en prøveordning som, efter en morfar skød og sårede sin forhenværende svigersøn, samt skød og dræbte en advokat, skal forøge sikkerheden i retsbygninger (Clemmesen, 2015). I de retsbygninger hvor der ikke er forhøjet sikkerhed, kan man frit gå ind og sætte sig i retslokalet, ingen undersøger hvem man er eller hvilket ærinde man har i retsbygningen. I de retsbygninger hvor sikkerheden er forhøjet mødes man af sikkerhedsfolk, der ligesom hvis man skulle ud at flyve tjekker en, man går igennem en scanner, hvis den lyser op, visiteres man. Samtidigt sendes ens taske igennem en scanner, herefter skal man låse sine elektroniske enheder inde i et skab. Der er altså stor forskel på, hvordan man mødes i de forskellige byretter.

Retssager finder sted i retssale, hvis udformning og arkitektur er udviklet med henblik på, at de skal anvendes til afvikling af retssager. Fælles for de retssale jeg har lavet mine observationer i er, at de fleste af lokalerne har været små. I flere af retssalene har man fra tilhørerpladserne med en enkelt håndsudtrækning kunne røre den person, som sad i vidneskranken. Man sad så tæt, at jeg i en sag, hvor jeg sad i hjørnet, fik en kommentar fra en anklager om, at hvis jeg ville flygte, var det nok ikke der jeg skulle sidde. I alle retssalene jeg har været i har der været et tikkende ur. Når der var stilhed, hvilket der ofte var i pauserne, kunne man høre en rytmisk tikken fra uret, som for mig har symboli-

seret, at tiden var ved at rende ud for den tiltalte. Samtidigt har tikken fra uret udtrykt, at tiden bare går og går, imens den tiltalte kun kan vente. Alt er overladt til andre end den tiltalte selv.

I alle retssale er der et hierarki, som stadfæstes af bl.a. indretning og påklædning. Dommeren er øverst i hierarkiet, hvilket symboliseres med en kappe, som viser, at dommeren er noget særligt. Et andet sted hvor dommerens plads i hierarkiet kan identificeres er på stolene. Dommerens stol har en højere ryg og ligner en trone. Dommeren og lægdommernes stole er sorte, imens forsvarer, tiltalte og anklagerens stole er grå og mest ligner almindelige kontorstole med lave rygge, dog er den tiltaltes stol lidt lavere end forsvarerens og anklagerens, hvilket symboliserer, at den tiltalte er lavere i hierarkiet. Vidneskranken har en hvid 7'er skalstol med polstring og armlæn. Ligeså har tilhørerpladserne, dog uden polstring og armlæn. Stolene i retssalen demonstrerer således tydeligt hierarkiet i retssalene, samt hvem der skal høres og hvem der skal tie.

4.2.3. Mine forforståelser og erfaringer

Min interesse for dette felt kommer fra min tid som praktikant i Vestre Landsret, hvor jeg overværede nogle retssager. I en sag oplevede jeg en tilhører, en ung mand, der opførte sig meget disrespektfuldt. Han sad på tilhørerpladserne med sin mobiltelefon fremme, kom ind i retssalen midt under sagen, sendte tydelige tegn til den tiltalte, der forstyrrede og sidst valgte den unge mand at henvende en række skældsord mod en uniformeret politibetjent, som var i retssalen, da en kollega var forurettet i sagen. Det betød, at den unge mand kom med udenfor, hvor han højlydt råbte ad betjenten. Da den unge mand igen kom ind i retssalen, sagde han endnu en række skældsord henvendt til betjentene, så alle i retssalen kunne høre ham. Denne oplevelse resulterede i en undren. En undren om, hvorvidt han var et enkeltstående tilfælde, som opfører sig disrespektfuldt i retssalen eller om der var mange af hans slags. Denne undren ligger således til grund for emnet og feltet for dette speciale.

4.2.4. Min påvirkning af feltet

Det er ikke min opfattelse, at min tilstedeværelse i retssalene har påvirket den tiltaltes opførsel. Mange tiltalte ved ikke hvem der *skal* være i en retssal, så derfor undrer de sig ikke over hvem jeg er eller hvad jeg laver. De faglige personer ved naturligvis, at jeg ikke *skal* være der, jeg er da også blevet spurgt om jeg var journalist, jurastuderende eller fra kommunen.

4.3. Etiske overvejelser

Alle retssager er i udgangspunktet åbne for offentligheden, derfor skal jeg altså ikke spørge om lov til at observere i retssalen. Dog er der altid i forbindelse med at bedrive samfundsforskning, som omhandler mennesker, en række overvejelser man må gøre sig. Det kan af etiske grunde være en god ide at være åben om, at man er forsker, og at menneskene i situationen danner grundlaget for ens forskning. Er man ikke ærlig omkring det, oplever man ofte, at de undersøgte mennesker vil føle sig stødte over ikke at være blevet informeret (Kristiansen, 2007, s. 229-230). Hvis en tiltalt spurgte hvorfor jeg var i retssalen, fortalte jeg dem, at jeg lavede en undersøgelse om det der foregik i retssalen, og da jeg ikke fandt det optimalt at påvirke dem ved at fortælle dem, at netop de var omdrejningspunkt for min undersøgelse. Flere af de tiltalte har sagt, at de håbede, at jeg kunne bruge det til noget. Det var lettere at forklare anklagerne og forsvarerne, at det var den tiltalte, som jeg havde mest fokus på, da de ikke var undersøgelsesobjektet, men samtidigt har jeg af hensyn til undersøgelsen heller ikke for dem udfoldet min fulde problemformulering, samt mit formål med undersøgelsen.

Mange feltarbejdsstudier er oftest en blanding af deltagelse og observation, og forskeren indgår både som normal aktør på og fremmed for feltet. Denne feltrolle gør feltarbejdet mindre intens, det giver indblik i de undersøgtes verden, uden at man involveres så meget, at ens objektive analytiske sans, som forsker, forsvinder. Jeg har mest været observerende, men i nogle tilfælde også været deltagende. Under retssagen har jeg udelukkende været observerende, imens jeg i pauserne har været deltagende, fordi jeg har snakket med de mennesker, der befandt sig i retssalen. Er man udelukkende observerende, kan det, af de personer der befinder sig på feltet, opfattes som om man overvåger og lurere (Kristiansen, 2007, s. 230). At undgå den belurende og mystiske rolle, som hende der sidder nede bagved og ikke siger noget, har været en af mine grunde for at deltage i samtalerne i pauserne. Jeg havde ikke behøvet deltage, jeg kunne være forblevet observerende, men jeg mener, at det at være deltagende gav mig et mere nuanceret billede af retssalen som forskningsfelt. Har man en legitim grund for ikke at deltage, er det helt acceptabelt udelukkende at observere (Kristiansen, 2007, s. 231). Denne legitime grund har jeg haft i form af rettens regler, og derfor har jeg primært været observerende.

Det beskrives, hvorledes man, ”*Som akademiker eller universitetsforsker kan [...] få rollen som den ’kloge’ og den, som må have svaret på alt.*” (Kristiansen, 2007, s. 231). Jeg har oplevet at blive sat i denne rolle. Jeg blev spurgt ind til hvordan man løste kriminalitetsproblemerne i de danske ghetto-

er. Jeg gav mit bud, men måtte understrege at der ikke er et eksakt svar, var der det ville problemet formentlig allerede være løst. Jeg blev således betragtet som om, at jeg kunne svare på og forklare alt, der havde med kriminalitet at gøre. Social fermtoning, i form af sprogbrug og påklædning, er vigtigt at overveje når man laver forskning med særligt udsatte eller sårbare grupper som målgruppe (Kristiansen, 2007, s. 231). Både mit sprog og min påklædning har jeg overvejet i forbindelse med min dataindsamling, jeg var altid klædt i pænt tøj og vejede mit sprog alt efter hvem jeg snakkede med.

Forskningsprocessen i et feltarbejde er ofte præget af uforudsigelighed, brud og skift, da et feltarbejde ikke foregår i et vakuum, men med levende væsner. Feltarbejde kan virke som en anmassende proces, da forskeren forsøger at komme ind på livet af folk og få nogle oplysninger fra dem. Forskeren deltager i aktiviteter, som skal berige forskerens forståelse af de studeredes liv og verdensopfattelse. Feltarbejdet giver forskeren noget viden, som ellers er forbeholdt den observerede og dennes nære omgangskreds. Denne private viden skal forskeren håndtere ordentlig rent etisk, eksempelvis i forhold til at anonymisere undersøgelsesobjekterne (Kristiansen, 2007, s. 226). En retssal er åben for offentligheden, derfor får jeg egentlig ikke noget viden, som ingen andre kunne få. Jeg får dog en viden, som de færreste ville tilegne sig, da de aldrig befinder sig som tilhørere i en retssag, derfor behandler jeg også min empiri med omhyggelighed og anonymisering. Det betyder ikke noget for specialet hvad de tiltalte hedder, derfor medtages det ikke (Kristiansen, 2007, s. 234).

En samfundsforsker bør altid overveje begrebet informeret samtykke, som går ud på, at forskeren skal gøre de undersøgte bekendte med undersøgelsens formål, deres mulighed for at trække sig, samt klargøre hvilke risici, der er ved at deltage (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 89). Alt efter om feltet er offentligt eller privat skelnes der imellem, om man skal indhente informeret samtykke eller ej, der er ikke noget entydigt svar (Kristiansen, 2007, s. 242). Retssalen er en offentlig arena, som i udgangspunktet er åben for alle. Dog er meget af det som foregår i en straffesag, både for den forrettede og tiltalte, relativt privat. Jeg har ikke hentet informeret samtykke og mest sandsynligt er det da også, at de observerede ikke vil stifte bekendtskab med min undersøgelse. Og samtidigt er de observerede, som tidligere nævnt, anonymiserede.

4.4. Dataindsamling

Jeg har som nævnt indsamlet empiri i fjorten voldssager i en dansk byret. Nogle dage har jeg kunnet nå to sager, andre kun en. Jeg har i forbindelse med at skulle indsamle empiri i retssale gjort mig en del tanker. For det første var jeg i retssalen 15-20 minutter før sagen startede, så jeg ikke forstyrre-

de. Jeg var altid den første i retssalen, forsvareren og anklageren kommer oftest 5-10 minutter før sagens start. Ventetiden brugte jeg på at læse i en bog, som jeg først pakkede væk når sagen skulle til at begynde, på den måde bad jeg ikke nogen forholde sig til mig før sagen. Pauserne brugte jeg til at snakke med menneskene i retssalen. Jeg overværede helt tilfældigt tre sager med samme anklager, det endte med at vores forhold bar præg af fortrolighed, og at hun naturligt snakkede til mig.

4.4.1. Primære feltnoter

Det var klart for mig fra start, at jeg skulle skrive feltnoter. Det var min måde at dokumenterer noget inde fra retssalen, da lydoptagelser er forbudt. Jeg havde overvejelser om, hvorvidt tastelyde fra en computer kunne forstyrre sagen, hvilket jeg ikke ville (O'Reilly, 2009, s. 72). Samtidigt havde jeg overvejelser om hvorvidt jeg måtte medbringe en computer i retssalen. Derfor havde jeg den første dag medbragt papir og kuglepen. De viste sig, at computere var forbudt i retssalen, så jeg endte med nedskrive mine feltnoter på papir, hvilket også var mest optimalt i forhold til ikke at forstyrre (Hammersley & Atkinson, 1983, s. 205).

Alle mine feltnoter begynder med en beskrivelse af retslokalet. Herefter beskrev jeg de synlige karakteristika hos sagens parter. Mine feltnoter er inddelt i afsnit efter sagens forløb, med særligt fokus på den tiltalte, dog har jeg også noteret mig hvis jeg fandt andre ting interessant. Det kan være svært at bestemme hvilke ting, der skal nedskrives i feltnoterne, hvad er det relevante, og hvad er irrelevant. Da både feltnoter og observationer er kumulative, prøvede jeg mig frem, nogle ting er kommet til med tiden, nogle er blevet mere detaljeret, imens andre er sorteret fra (O'Reilly, 2009, s. 71;73; Hammersley & Atkinson, 1983, s. 207-208).

4.5. Beskrivelse af de fjorten sager

Fælles for alle de fjorten sager er, at de på den ene eller anden måde omhandler vold. I bilag 2, afsnit 10.2. er der en detaljeret oversigt over de 14 sager, hvori forskellige fakta og karakteristika er anført.

Sag nr. 1: Tiltalen lød på straffelovens § 245, vold samt trusler herom. Tiltalte var en, på gernings-tidspunktet, 15-årig dreng, som var anbragt på en døgninstitution. Tiltalte havde helt umotiveret sprøjtet peberspray i hovedet på en på gerningstidspunktet 13-årig dreng, samt truet forurettede og hans far. Tiltalte havde ældre kriminelle søskende og han vurderes på vej ud i en kriminel løbebane. Den tiltalte fandtes skyldig, og blev idømt 60 dages betinget fængsel, med vilkår som stilles af døgninstitutionen. Dommen modtages.

Sag nr. 2: Tiltalen lød på straffelovens § 244. Den tiltalte var en 38-årig mand. En aften i byen med nogle kammerater havde tiltalte efter nogle uenigheder med en anden gruppe sparket og skubbet en pige. Tiltalte har gode personlige forhold og ingen forstraffe. Den tiltalte fandtes skyldig og blev idømt 40 dages betinget fængsel, med vilkår om 60 timers samfundstjeneste. Dommen modtages.

Sag nr. 3: Tiltalen lød på straffelovens § 244. Den tiltalte var en mand på 29 år. Tiltalte havde været til en fest, hvor hans ekskæreste havde snakket med en anden fyr, det havde tricket den tiltalte og han nikkede fyren en skalle. Den tiltalte har gode personlige forhold og ingen forstraffe. Den tiltalte findes skyldig og idømmes 30 dages betinget fængsel, med vilkår om 40 timers. Dommen modtages.

Sag nr. 4: Den tiltalte mødte ikke til retsmødet.

Sag nr. 5: Tiltalen lød på straffelovens § 252, hensynsløs eller kåd vold. Tiltalte er en 17-årig dreng. Tiltalte har i forening med en for retten ukendt gerningsmand smidt et kanonslag mod en butiksvagt. Den tiltalte beskrives som flabet, grænseoverskridende og har flere gange brudt aftaler med kommunen. Han er tidligere straffet med bøder for tyveri. Den tiltalte findes skyldig og idømmes 60 dages betinget fængsel med vilkår, som kommunen anviser. Der tages betænkningstid om dommen modtages, da den tiltalte har forladt retslokalet under behandlingen af retssagen.

Sag nr. 6: Tiltalen lød på straffelovens § 244 og § 247, stk. 2. Den tiltalte er en 25-årig ung kvinde. Tiltalte har en nat på vej hjem fra byen taget en taxa sammen med to unge mænd, som hun havde mødt den aften i byen. Der opstår nogle uenigheder imellem taxachaufføren og de tre unge mennesker, hvor den unge kvinde skulle have spyttet taxachaufføren i hovedet og skubbet ham i brystet. Det beskrives, at den tiltalte har gode personlige forhold og ikke har nogle forstraffe. Den tiltalte frifindes.

Sag nr. 7: Den tiltalte mødte ikke til retsmødet.

Sag nr. 8: Den tiltalte mødte ikke til retsmødet.

Sag nr. 9: Tiltalen lød på straffelovens § 245. Tiltalte er en 18-årig mand. Den tiltalte har med et våben i forening med en for retten ukendt mand begået et umotiveret overfald på en anden mand. Den tiltalte er ikke tidligere straffet og har gode personlige forhold. Tiltalte idømmes tre måneders ubetinget fængsel. Der tages betænkningstid i forhold til modtagelse af dommen.

Sag nr. 10: Tiltalen lød på straffelovens § 119. Den tiltalte er en 19-årig mand. Han har truet pædagoger på et socialt botilbud, samt spyttet på en pædagog. Den tiltalte er lettere mentalt retarderet med en IQ på 74 og har tidligere begået kriminalitet. Den tiltalte frifindes for spytklatten, men dømmes for truslerne. Han idømmes en foranstaltning ved psykiatrien. Dommen modtages.

Sag nr. 11: Tiltalen lød på straffelovens § 245. Den tiltalte er en 48-årig mand, han sidder vare-tægtsfængslet og erkender sig skyldig. Den tiltalte har fulgt efter og stukket en bekendt af ekskæresten med en urtekniv i brystet, bugen og hånden. Den tiltalte er tidligere idømt 12 års fængsel for at have slået en mand ihjel med en økse, har psykiske problemer som depression, stress og søvnproblemer. Det oplyses endvidere, at den tiltalte er vokset op med en alkoholiseret og voldelig far. Den tiltalte idømmes et års ubetinget fængsel. Dommen modtages.

Sag nr. 12: Tiltalen lød på straffelovens § 244 og § 247, stk. 2. Den tiltalte er en 22-årig ung mand. Han har i forbindelse med en bytur, sammen med to andre venner raget uklar med nogle dørmænd, dette resulterede i, at den tiltalte formentlig har slået den ene dørmænd i hovedet med en knytnæve. Sagen er udsat, da et vidne ikke er mødt.

Sag nr. 13: Den tiltalte mødte ikke til retsmødet.

Sag nr. 14: Tiltalen lød på straffelovens § 245 og § 119. Den tiltalte er en 27-årig mand. Han har i forbindelse med en bytur og noget uenighed om en ung kvinde, slået en mand to gange i hovedet med en flaske. Derudover har han på et andet tidspunkt truet to betjente i tjeneste med en økse. Den tiltalte har siden 2010 været førtidspensionist, han har haft en barndom med tvangsfjernelser og ophold på diverse institutioner. Den tiltalte vurderes at være i sinkeområdet, men en IQ på 74. Straffeattesten vidner om en mand, der har tydelige problemer med politiet og autoriteter. Sagen udsættes på en afgørelse om skyld og sanktion, pga. manglende tid i retten. Derudover skal der indhentes en § 808 undersøgelse, for at se om straffen kan gøres betinget.

4.6. Databehandling

Det første jeg gjorde efter en sag, var at gå hjem og skrive mine feltnoter ind på computeren, så de var nemmere at arbejde med. Fordelen ved at skrive feltnoter ned umiddelbart efter jeg havde indsamlet dem var, at det hele var nyt i hukommelsen og dermed også meget lettere at huske hvad nogle af kragetæerne fra felten betød. Samtidigt kunne jeg i indskrivningen skrive nyt ned, hvis jeg kom i tanke om nogle ting jeg havde observeret i retssalen, men glemt at notere. På den måde havde jeg

mulighed for at se på feltnoterne en gang mere og videreudvikle på dem (Hammersley & Atkinson, 1983, s. 204-207).

Systematisering af feltnoter er det første skridt til at lave en analyse (O'Reilly, 2009, s. 34). Systematiseringen af mine feltnoter tog sit udgangspunkt i teorien og felten. Med teorien og situationens rammer for øje systematiserede jeg mit data. Jeg inddelte mit data i otte kategorier, 1) Arkitektur og påklædning, 2) Rettens normer/regler, 3) Tiltaltes verbale og nonverbale handlinger, 4) Juristernes autoritet, 5) Publikum, 6) Tiltaltes personlige data, 7) Sagens fakta & 8) Småsnakke. Denne kodning var grundlag for mange ideer til analysen, samtidigt hjalp den mig til at få overblik over fælles træk ved de tiltalte, samt forskelligheder.

4.7. Undersøgelsens kvalitet

Fejlagtigt vurderes kvalitative undersøgelser ofte på kvantitative undersøgelser præmisser. Nej, kvalitative undersøgelser kan ikke det samme som kvantitative undersøgelser, derimod kan de noget helt andet, som kvantitative undersøgelser ikke kan. Noget af det som virkelig viser kvaliteten af en kvalitativ undersøgelse er om det lykkedes for forskeren at være autentisk og gengive feltet på en troværdig og overensstemmende måde (Kristiansen, 2010, s. 460). For at værdige den kvalitative metode må man tale om transparens og ikke reliabilitet, gyldighed og ikke validitet, samt genkendelighed og ikke generaliserbarhed (Tanggaard & Brinkmann, 2010, s. 490). Transparens er vigtigt, så læseren kan gennemskue hvilken fremgangsmåde undersøgelsen har haft, så de eventuel kan lave lignende undersøgelse i andre kontekster, man skal således give læseren indblik i hvilke betingelser man har opstillet for undersøgelsen, samt hvad der kendetegner undersøgelsessubjekterne. Ofte har man her fokus på at beskrive et fænomen, ved hjælp af beretninger, oplevelser og begrundelser (Tanggaard & Brinkmann, 2010, s. 491-492). Ud fra ovenstående kriterier om en autentisk gengivelse af feltet, samt transparens, gyldighed og genkendelighed i undersøgelsen holder denne kvalitative undersøgelse kvalitetsstandarder. Eksempelvis er undersøgelsens fremgangsmåde nedskrevet her i metodeafsnittet, således at undersøgelsen fremstår transparent, derudover er der videre i undersøgelsen givet et autentisk billede af, hvorledes situationerne i retssalene var.

5. Fire tilpasningslinjer

I dette kapitel vil jeg fremstille den empiri, som kan belyse min problemformulering. Under min empiriindsamling stod det hurtigt klart, at der var ligeså mange slags tiltalte, som der var sager, men der var dog nogle ting, som de tiltalte hver især havde til fælles. Disse mønstre jeg så kan inddeles i fire tilpasningslinjer. Tilpasningslinjerne skitserer hvorledes de tiltalte tilpasser sig til de normer og forventninger, der til dem i retssalene. Goffman beskriver i bogen *Anstalt og menneske* (1967) fire typologier omhandlende klientens stadie i sin moralske karriere på anstalten (Goffman, 1967[1961], s. 50-53). Typologierne er som følgende,

”1) klienten trækker sig ind i sig selv, dvs. afholder sig fra at deltage i interaktionen, 2) klienten indtager en uforsonlig holdning og nægter at samarbejde med personalet, 3) klienten lader sig kolonisere af institutionen, dvs. begynder at samarbejde med personalet, og den forventede spænding mellem verdenen indenfor og udenfor er som følge heraf reduceret mærkbart, 4) klienten omvendes dvs. han/hun har overtaget den officielle opfattelse af ham/hende og forsøger at udleve rollen som den perfekte klient.” (Mik-Meyer & Villadsen, 2007, s. 48).

Det skal understreges, at jeg til trods for, at jeg anvender Goffmans typologier fra *Anstalt og menneske*, ikke anser retssalen som en totalinstitution. Eftersom en totalinstitution er kendetegnet ved en altomfattende karakter, som adskiller klienten fra interaktion med omverden, samt indespærre klienten i form af eksempelvis høje mure, låste døre og pigtrådshegn (Goffman, 1967[1961], s. 12). Retssalen er omvendt kendetegnet ved, at man som ”klient” eller tiltalt til en vis grad selv bestemmer, om man vil opholde sig i retssalen, når bare man har givet møde og sagt hvad man ville, kan man i princippet gå. Retssalen er altså på ingen måde det som Goffman kalder en totalinstitution, retssalen er en institution og jeg mener, at man med en vis modificering med rimelighed kan anvende Goffmans typologier som inspiration i denne forbindelse.

Med udgangspunkt i Goffmans fire typologier, har jeg på baggrund af det indsamlede empiri, samt ovenstående, udviklet fire tilpasningslinjer omhandlende de tiltaltes tilpasning til og forståelse for retssalens normer og regler. Yderligere indeholder tilpasningslinjerne overvejelser om, hvorledes den tiltalte lever op til de forventninger, som aktørerne i retssalen har til dem. De fire tilpasningslinjer vil blive præsenteret og udfoldet i de fire afsnit nedenfor.

5.1. "Den som udebliver"

Som navnet siger, er den som udebliver, en tiltalt som vælger at lade være med at møde op til behandling af sin sag i retten. Goffman beskriver en undgåelsesproces, hvor man undgår situationer, som kan indeholde trusler mod ens face (Goffman, 2005[1967], s. 15). Vi ser i 4 tilfælde ud af 14, at de tiltalte ikke møder op til behandlingen af deres retssag (Obs 4, 7, 8 & 13). Det kan der selvfølgelig være flere grunde til, de kan være blevet forhindret, have glemt det eller ikke have i sinde at møde op overhovedet. Hvad de konkrete grundlag er for ikke at møde op i disse sager ved jeg ikke, men fælles for dem alle er, at ingen af dem havde meldt afbud, så alle andre sad klar i retten. Herudover kendetegner det også dem alle sammen, uanset deres grundlag for ikke at møde op, at det der foregår i retssalen trods alt har betydning for dem. I en af sagerne jeg overværede anmodede anklageren om at få lov til at gennemføre sagen uden den tiltaltes tilstedeværelse. Men grundet sagens alvorlige karakter mente dommeren, at den tiltalte burde være til stede og derfor besluttede hun, at den tiltalte skulle anholdes og bringes ind til næste retsmøde (Obs 13). Her ser man således, at den tiltalte i denne situation har lov til at bestemme over sig selv og sin tilstedeværelse, men samtidigt får det den konsekvens, at den tiltalte til næste retsmøde risikerer at blive fængslet i op til 24 timer før retsmødet og dermed helt mister retten til at bestemme over sin egen geografiske befindende.

Ifølge Goffman kan man se de tiltaltes udeblivelser som et forsvar af deres face, da de undgår en situation, hvor de skal spille en uvant rolle og deres face er potentielt truet. Udeblivelsen kan også være et udtryk for, at de tiltalte anvender den eneste magt, som de reelt har i forhold til situationen. Nemlig at de ikke møder op, møder de op bestemmer de ikke meget selv, men må langt hen af vejen følge rettens normer og regler. Så møder de ikke op har de dog lidt magt, nemlig magten til at beslutte, at deres sag ikke skal afgøres i dag.

5.2. "Den som yder oprør"

Den som yder oprør kan være, en tiltalt som eksempelvis forlader eller flygter fra retslokalet. Forlader man en situation, med trusler mod ens face eller line, som potentielt kan bringe en i wrong face, er det ifølge Goffman en undgåelsesproces (Goffman, 2005[1967], s. 15-17). Et oprør kan være en påklædning, der er anderledes end forventet. Ifølge Goffman betyder vores påklædning en del, den skal passe til situationen, da tøjet giver nogle indtryk af hvem man er, tøjet kan enten være hensigtsmæssigt, respektfuldt eller uhensigtsmæssigt, disrespektfuldt (Goffman, 2014[1959], s. 144; Goffman, 2010[1971], s. 3). I retssalens traditionsrige og ritualfyldte rum vil det mest hensigtsmæs-

sige og respektfulde være at være pænt og ordentlig påklædt, samt være velsoigneret. Oprør kan også være, hvis den tiltalte ikke svarer på spørgsmål, om dette siger Goffman, at man selv bestemmer om man vil indgå i interaktioner og give udtryk, men det er ikke op til en selv om man vil afgive indtryk, da man altid afgiver indtryk (Goffman, 2014[1959], s. 143). Et oprør kan også være i form af dårlig opførsel i den rolle man nu engang er i, Goffman beskriver, hvorledes man kun indtager en rolle, som man egentlig ikke ønsker, hvis man er sikker på at kunne distancere sig fra den. Ofte yder man modstand hvis man føler, at man er blevet tildelt en rolle, som er under ens værdighed, dette kommer til udtryk igennem dårlig humør, mumlen, ironi eller sarkasme (Goffman, 1969[1961], s. 62;66-67). Uengagement er også en af de ting som kan være et udtryk for oprør, ifølge Goffman kommer uengagement eksempelvis til udtryk igennem gestikulationer (Goffman, 2014[1959], s. 96). Både påklædning, opførsel og kropsholdning er udtryk for om en person udviser respekt eller disrespekt overfor en situation. At udvise disrespekt i en situation hvor respekt er forventet er et tegn på at et åbent oprør er begyndt (Goffman, 1956, s. 480;489). I specialets empiri er der tre tiltalte, som yder et form for oprør (Obs 1, 5 & 14).

I en af sagerne ser vi en 17-årig ung mand, som udviste meget lidt engagement, dette kom til udtryk da han startede med at komme en halv time for sent, dette i sig selv er et oprør. Yderligere mødte den unge mand i en påklædning, der ikke er i tråd med normerne i retssalene, han mødte i joggingbukser, der hang så langt nede, at man kunne se et stort stykke af vedkommendes underbukser. Da sagen gik i gang fulgte den tiltalte sit oprør op med først ikke at ville svare på anklagerens spørgsmål. Senere besluttede den tiltalte sig dog for at svare på forsvarerens spørgsmål, og i forlængelse heraf svarede vedkommende også på anklagerens spørgsmål. I forbindelse med sagen skulle der ses nogle overvågningsvideoer, også her valgte den tiltalte at yde modstand, idet han udpegede sig selv som den anden person på overvågningsvideoen, selvom alle tydeligt og nemt kunne identificere ham som den første person. Da den tiltalte var færdig med at blive afhørt, og igen sad ved siden af forsvareren, begyndte han hurtigt at køre rundt på stolen, se op i loftet, ligge hovedet på skrå og i det hele taget sidde meget uroligt. Forsvareren foreslog en pause, i pausen fortalte den tiltalte sin forsvarer, at han ikke havde lyst til at være i retssalen. Det endte derfor med, at den tiltalte forlod retssalen. Her ser vi således, at den unge mand har meget svært ved at tilpasse sig de forventninger, der er til ham i retten. Det forventes, at han som minimum møder op, det gør han, dog for sent, derefter forventes det også, at den tiltalte bliver til sagen er afsluttet. Denne forventning kan den unge mand ikke indfri, han har for svært ved at være i retssalen, så han ender med at gå. Denne tiltalte yder helt klart et oprør mod retssystemet, men samtidig ser jeg også hans handlinger og valg som et

produkt af hans unge alder. Derudover kan man måske drage nogle linjer fra faderen, som også er til stede i retten, han vælger nemlig at sidde ret op og ned og sove imens forsvareren procederer, altså udviser faren også et stort uengagement overfor retten (Obs 5).

I en anden sag ser vi en mindre grad af oprør end ovenfor, men dog et oprør. Den tiltalte er igen en ung mand, 16 år gammel. Han både griner af vidnernes udsagn og er meget opslugt af tiden, og ser meget på uret. Den tiltalte er fulgt af en masse pædagoger, som skal holde øje med, at han ikke stikker af, fordi han i forbindelse med andre sager er stukket af fra retten (Obs 1). Igen ser vi en ung mand, som yder oprør ved at opføre sig uacceptabelt, da han eksempelvis griner af vidnerne.

Et sidste tilfælde på en som yder oprør er en tiltalt, som mødte op i meget beskidte og ødelagte Adidas joggingbukser, samt en beskidt og snusket hættetrøje. De tre striber ned langs benet på bukserne var engang hvide, de fremstod nu snavsede og grålige. Skoene den tiltalte bar var uden såler, eftersom de var slidt af. Den tiltalte havde sorte fortænder, formentlig som følge af misvedlighold (Obs 14). Både påklædningen og de sorte tænder er eksempler på personlig face. Tøj kan skiftes, imens de sorte tænder følger en, uanset hvilken situation man er i. Den tiltalte ydede også oprør i form af sin opførsel, som bar præg af dårligt humør, mumlen og sarkasme, eksempelvis sagde han, at han var sprithamrende stiv og ikke kunne huske noget. Samtidigt sad han og så sur ud og anvendte sarkastiske udtryk om den ene betjent, som han kaldte ham der hr. Rambo (Obs 14). Disse er alle udtryk for, at den tiltalte ikke er tilfreds med at være i situationen og derfor gør modstand mod den. Fælles for de som yder modstand er, at de som konsekvens heraf kommer out of face, da de ikke opfører sig som det forventes (Goffman, 2005[1967], s. 8).

Det er min opfattelse, at tøjet som de tiltalte bar ikke gjorde nogen forskel for udfaldet af deres sag, derimod viste tøjet noget om de tiltaltes indstilling til det, der fandt sted i retten, og det afspejlede sig i afviklingen af sagen. Eksempelvis blev den tiltalte, som bar meget beskidt tøj, gjort bekendt med, at han ikke måtte sige noget, når vidnerne var i vidnesranken, da hele hans fremtoning afgav et indtryk af, at han ikke havde fuld forståelse for rettens normer og regler. Til trods for at han blev bedt om det af dommeren, valgte den tiltalte senere at svare på nogle spørgsmål, der blev stillet vidnet, således valgte den tiltalte altså ikke at være lydhør overfor dommeren og dermed udfordrede den tiltalte dommerens autoritet (Obs 14).

I forhold til autoritet må det siges, at de tiltalte der yder oprør i mindre grad er lydhøre overfor dommerens autoritet og på den måde ikke anerkender vedkommende som autoritet. I tilfælde hvor

det er mere ekstremt end tilfældene her, kan det betyde, at dommeren mister sin autoritet, da den tiltalte overhovedet ikke udviser lydighed og dermed fratager dommerens mulighed for at være en autoritet. Slutteligt må det siges, at disse tiltalte både i form af opførsel, påklædning og kropsholdning klart udviser en attitude som er dårlig, hvilket er et udtryk for, at de ikke respekterer situationen, dens normer og optrædende, samt dens forventninger.

5.3. "Den autonome"

Den autonome samarbejder langt hen ad vejen, og gør hvad vedkommende bliver bedt om, men har dog nogle udbrud eller yder en form for modstand, som gør, at vedkommende bevarer noget autonomi og ikke underkaster sig. Det der kendetegner de tiltalte i denne kategori er, at de fortsat vil have lov til at være sig selv, de vil have deres egne holdninger. Den autonome tiltalte, har en holdning til hvem de selv er, med til dette hører også nogle følelser, derfor kan det være svært at skulle træde ind i en situation og spille rollen som tiltalt. Man kan tale om, at man er out of face i forhold til hvad man selv forventede (Goffman, 2005[1967], s. 8). Udvikler man lidt på teorien og empirien herom kan man sige, at flere af disse tiltalte frygter, hvad der skal ske med deres rygte og deres selvopfattelse. Det kan være ret følelsesladet, når ens egen selvopfattelse generelt er, at man er et lovlydigt menneske, som har begået en fejl. I to tilfælde anser de tiltalte sig selv som relativt uskyldige. De har begge levet liv, hvor de aldrig har været på kant med loven, og derfor kan det være svært for de to at se sig selv som voldtaltalte (Obs 2 & 3).

Noget af det som kendetegner den autonome er, at den tiltalte viser dommeren respekt og samtidigt med det, viser den tiltalte også at han/hun har en god attitude. Ifølge Goffman er en vilje til at fremføre en ordentlig attitude, også en måde hvorpå man udviser respekt overfor de andre i situationen. Det er forskelligt hvad der ses som udtryk for god attitude og respekt, alt efter hvilken situation man er i (Goffman, 1956, s. 492;494). I retssalen er det eksempelvis god attitude og tilkendegivelse af respekt kun at tale, når nogen henvender sig til en og at være pænt påklædt. Da det som skrevet ovenfor er et udtryk for respekt (Goffman, 2010[1971], s. 3). Dette kendetegner fem af sagerne i min empiri. De møder alle sammen velsoignerede og i pænt tøj, såsom habitjakke, skjorte, strikpullover, polo T-shirt (Obs 2, 3, 6, 10 & 12). Der ses således i forhold til de tiltaltes påklædning, en tilpasning til retssalenes normer og regler. At tiltalte oftest er pænt klædt på bekræfter også en forsvarer og en anklager jeg snakkede med i en pause (Obs 1). Disse tiltalte tilpasser således deres påklædning til de forventninger, der er til dem i retssalen.

Det der dog også kendetegner den autonome er, at de ikke underkaster sig systemet. De vil fortsat være autonome og have lov at bestemme over sig selv. Et eksempel på dette kunne være, at en af de tiltalte under retssagen på lillefingrene har nogle ringe, som ved første øjekast lignede noget fra et prinsesselegetøjssæt, måske mest fordi det var ret overraskende, at se ringe med sten i på lillefingrene af en ung mand. Det viste sig senere, at ringene var en guldpladering med en lille brillant i og en rubinring. Disse to var ikke umiddelbart en del af den påklædning, man forventede, men derimod en måde at vise, at den tiltalte fortsat var autonom, og ikke udelukkende var hvad de gjorde ham til (Obs 6).

Et andet sted hvor de tiltalte ikke samarbejdede fuldt var i forhold til vidner, flere af dem havde større eller mindre udbrud når vidnerne svarede på spørgsmål. For nogles vedkommende var det rynkede bryn eller rynket pande (Obs 2 & 3). Disse gestikulationer var formentlig forårsaget af en uenighed med vidnernes udsagn. Hvilket igen viser en autonomi, nemlig at de ikke accepterer alt og har en holdning til, hvorvidt det der bliver sagt er korrekt eller ej.

De autonome yder modstand, men ikke i en sådan grad at eksempelvis dommerens autoritet anfægtes. Det vil sige, at dommeren under hele sagen betragtes og behandles som en autoritet, således at den tiltalte lytter til og respekterer dommeren (Weber, 1994[1922], s. 77). Dette ville ifølge Goffman ikke kunne resultere i en belønning, men havde de været ulydige ville det kunne resultere i en sanktionering. Overordnet er de autonome relativt lydige, de respekterer situationen og dens normer, men samtidigt har de nogle forventninger til sig selv, som gør, at de ikke til fulde kan indfri situationens forventninger til dem. De autonome indfrier altså delvist de forventninger, der er til dem som tiltalte.

5.4. "Den som underkaster sig"

Den tiltalte, som underkaster sig systemet indordner sig og følger de normer og regler, der er i retssalen i et forsøg på at blive den perfekte tiltalte. Denne tiltalt er kendetegnet ved at opfylde alle de krav der stilles til dem, de opfører sig anstændigt, både i forhold til andre mennesker i retssalen og i forhold til inventaret (Goffman, 2014[1959], s. 142-143). Fælles for de som underkaster sig er, at de på en måde forsøger at forme sig efter det rum de indtræder i. Goffman beskriver, at man kan opleve, at folk som underkaster sig et system eller andre mennesker, ofte udviser større følelser end de egentlig føler, de spiller således en overengageret rolle (Goffman, 1956, s. 479-480; Goffman, 2014[1959], s. 96). Noget af det som også kendetegner den som underkaster sig er, at de, i form af

fuldstændig lydighed, fuldt ud anerkender dommeren som en autoritet (Weber, 1994[1922], s. 79). Der er to tiltalte i dette empiris speciale, som underkaster sig (Obs 6 & 11).

En tiltalt som underkaster sig systemet, er den pænt påklædte unge kvinde, som på ingen måder forsøger at i talesætte sin egen uskyld, til trods for at hun er uskyldig og frikendt. Kvinden samarbejder og underkaster sig rettens regler og normer. Eksempelvis gør hun også meget for at fortælle sandheden, hvilket jo er i højsæde i en retssal. Den tiltalte holder fast i sin forklaring, selvom forsvareren gerne så, at hun smurte lidt tykkere på. Om overengagement og at vise en overflod af følelser, kan man sige, at kvinden flere gange må holde pause, da hun græder og generelt er meget følelsesladet omkring situationen (Obs 6).

Den anden af de tiltalte som underkaster sig, er en voksen mand på 48 år, han udviser langt hen ad vejen et overengagement. Han er varetægtsarrestant, og starter med at være sur, fordi betjentene er forsinkede, så han ikke kommer til tiden. Alle i retten er klar over, at forsinkelsen ikke er den tiltaltes, men betjentenes skyld. Den tiltalte starter i vidneskranken, han har medbragt papir og kuglepen, så han kan tage noter. Der går da heller ikke længe, før han har noteret det første, dette er gennemgående for hele sagen. Notaterne kan ses som et forsøg på at vise et stort engagement, som jeg dog opfattede som et overengagement. Yderligere er der gennem hele sagen en masse udtryk, som udviser et følelsesmæssigt overengagement. Eksempelvis tager han flere gange sine hænder op foran sit ansigt, han kører sine hænder igennem håret, ser ned, græder, ligger armene over kors og tager dybe indåndinger. Slutteligt gør denne tiltalte også noget som ingen af de andre tiltalte har gjort i forbindelse med dette studie. Han vælger at tage det sidste ord, således at han til sidst læser noget op, som han har skrevet, hvor han bl.a. stiller sig til rådighed for den forurettede. Da han skal sige disse sidste ord, er hans stemme så grådkvalt, at han har svært ved at snakke (Obs 11). Her kan vi således, som et produkt af den situation den tiltalte befinder sig i, nemlig en retssal, sige at han udviser det som Goffman ville betegne som et overengagement. Han er ovenud berørt og meget engageret i alt det, som foregår under sagen, dette kan illustreres med de mange gestikulationer og udbrud, som er beskrevet ovenfor.

Noget andet som kendetegner sagen med den 48-årige mand er, at han fuldt ud anerkender dommeren som en autoritet, eksempelvis i forbindelse med det sidste ord, hvor han angrer. Samtidigt ser vi i denne sag en dommer som virkelig i form af sin autoritet forsøger at få den tiltalte til at ændre sine valg og handlemønstre i fremtiden. I forbindelse med forklaring af dommen gør dommeren det meget klart for den tiltalte, hvorfor han er blevet idømt den straf, som han er. Dommeren siger flere

gange, at det er meget alvorligt at stikke en anden mand ned, og at for det må man tage sin straf. Dommeren fortsætter med at påpege, at den tiltaltes handlinger har haft store konsekvenser for den forurettede, en cirka 27-årig mand, som har været nødt til at flytte hjem til sine forældre, samt har måttet opgive sit job og som i dag er plaget af angst i så høj grad, at forurettede ikke kunne deltage i retsmødet uden sin psykologs tilstedeværelse. Dommeren anvender således sin autoritet, i form af at den tiltalte er lydige og lytter til, hvad der bliver sagt, med det formål at få den tiltalte til at ændre sig og begynde at handle efter standarder, der er højere end dem han handlede efter, den aften hvor han stak ekskærestens bekendte ned (Obs 11; Sennett, 1981, s. 17). Fælles for alle de som underkaster sig er, at de fuldt ud anerkender dommeren som autoritet ved at udvise en fuldstændig lydighed.

Den tiltalte som underkaster sig er således kendetegnet ved at tilpasse sig alle rettens normer og indfri alle forventningerne, der er til dem som tiltalte. Dette kræver et niveau af bevidsthed, som gør, at man forstår hvilke normer og forventninger der er. Dette bevidsthedsniveau, som kræver en form for intelligens, kan således spores hos de som underkaster sig systemet og agere som perfekte tiltalte.

6. Tilpasningslinjerne til diskussion

Ovenfor i kapitel 5 har jeg beskrevet hvilke kendetegn de forskellige tilpasningslinjer har. Dette kapitel er en diskussion af tilpasningslinjerne, samt om hvilke kendetegn ved de tiltalte, der viger fra tilpasningslinjerne. En diskussion er på sin plads eftersom kapitel 5 ikke tilbyder andre forklaringsmuligheder end dem som Goffman, Weber og Sennett giver i form af deres teorier. Diskussionen vil også indeholde en diskussion af mine tilpasningslinjer i forhold til Goffmans typologier. Slutteligt vil der igennem diskussionen diskuteres, hvorvidt de tiltalte tilpasser sig rettens normer og forventninger, når de er i retssalen. Herunder vil der blive diskuteret hvilke forventninger, der er til de tiltalte, eksempelvis er der ikke kun normative forventninger, der er også erfaringsmæssige forventninger. Overvejelser om disse vil også indgå i denne diskussion. Først vil jeg adressere de fire tilpasningslinjer en efter en, hvorefter jeg til slut vil adressere dem alle sammen overordnet.

I forhold til den første tilpasningslinje om dem som udebliver må det siges, at min tilpasningslinje er markant anderledes end Goffmans. Goffman skriver, at klienten trækker sig ind i sig selv, hvorimod jeg har ladet den første tilpasningslinje omhandle de tiltalte, som ikke møder op i retssalen til afviklingen af deres sag og dermed ikke tilpasser sig nogle af rettens normer eller normative forventninger. Derimod må det siges, at de tiltalte som udebliver højst sandsynligt opfylder de professionelles erfaringsmæssige forventning om, at nogle tiltalte udebliver. Hvis de to definitioner er så forskellige, hvordan trækker jeg så her på Goffmans definition? Først må det som nævnt i introduktionen til kapitel 5 siges, at tilpasningslinjerne er etableret i to forskellige situationer, en totalinstitution og en institution. For Goffmans klienter er det ikke muligt at udeblive, de er indespærret på totalinstitutionen, af eksempelvis høje mure. For de tiltalte er det muligt at udeblive, det er en af de handlemuligheder de har, eftersom de befinder sig i frihed. Yderligere må det her tilføjes, at de to definitioner begge omhandler personer, som vælger at afholde sig fra at deltage i interaktionen. Hos Goffman ved at være passiv og inaktiv og her ved at være helt fraværende. På den måde kan begge tilpasningslinjer skabe røre i situationen, måske endda oprør. I retssalen i form af at alle andre er mødt op i retssalen, som en del af deres job eller pligt. Den tiltalte er ikke mødt og det viser en ligestyldighed omkring andres tid, samt en egocentreret tilgang til situationen, dette er naturligvis kun tilfældet, hvis udeblivelsen er et aktivt valg. Hvad vi ikke ved om det er i de fire tilfælde her, eftersom jeg ikke har overværet sagerne næste gang, de var berammet.

Den tiltalte som yder oprør i dette speciale gør det i langt mindre grad, end hvad Goffman beskriver, når han skriver om den uforsonlige klient, som nægter at samarbejde med personalet. De tilfæl-

de af oprør vi ser her er små oprør, som gør, at den tiltalte i højere grad end eksempelvis den autonome ikke tilpasser sig de normer og normative forventninger, der er til vedkommende. Det må igen nævnes, at der med stor sandsynlighed er nogle professionelle i retssalene, som har nogle erfaringsmæssige forventninger til den tiltaltes opførsel, som går i retning af oprør, og derfor opfyldes nogle af de erfaringsmæssige forventninger. Grunden til oprøret kan måske ligesom ovenfor henføres til situationen. At være indespærret i en totalinstitution vækker måske flere oprørske følelser end at være tiltalt i en straffesag. Det kan skyldes flere ting, at oprørerne her ikke er så voldsomme, som de kunne have været. Måske frembringer denne situation ikke så voldsomme oprør, som at befinde sig i en totalinstitution gør, det tror jeg dog ikke er tilfældet. Jeg tror, at der bliver ydet oprør i de danske retssale, jeg tror bare ikke, at jeg har observeret tilstrækkeligt med sager til at opleve sager med større oprør. Det er tydeligt, at dem som yder oprør ikke er den hyppigste tilpasningslinje. Jeg tror dog på, at de tiltalte, som eksempelvis yder oprør i form af at nægte at besvare spørgsmål, eller som har både verbal og nonverbal adfærd som forstyrrer den ro, der normalt hersker i retssalen, findes, det havde blot krævet et større datasæt. Stagetorn beskriver en situation i retten, hvor der var kaos, og hvor der blev ydet oprør (Stagetorn, 2015, s. 25). Goffman beskriver den uforsonlige som aktiv, imens det at yde oprøret her som nævnt ovenfor i høj grad kan bestå af passivitet, i form af ikke at ville svare på spørgsmål. Der er dog også aktive aspekter her, i kraft af at den tiltalte også kan forstyrre sagens gang ved at have en upassende verbal og nonverbal adfærd. I totalinstitutioner straffer personalet klienterne med eksempelvis elektrochok og gabestok, for at de skal blive samarbejdsvillige (Goffman, 1967[1961], s. 51). Dette er ikke tilfældet her, her vil man ved verbale udtryk forsøge at nå den tiltalte, samt måske tilkalde betjente for at højne sikkerheden og dermed forsøge at få den tiltalte til at samarbejde. Elektrochok og gabestok sker ikke i den vestlige verden i dag, her afspejler det sig, at Goffman har udviklet teorien i 1961.

De tiltalte som vi ser yder oprør i dette speciale er enten kendetegnet ved en ung alder eller ved lav intelligens, eller som Mette Rømer skriver i sinkeområdet, grænsende til mentalt retarderet (Rømer, 2015, s. 14; Bilag 2). Disse ting kan tale i formildende retning ifølge straffeloven (Bekendtgørelse af Straffeloven, 2015, §§ 15-16 & 68). Det vil altså sige, at loven tager højde for nogle af de ting som er medvirkende til, at de tiltalte har en oprørende, ikke acceptabel og urolig adfærd. En af de ting som også gør sig gældende for en af de tiltalte, som yder oprør, er, at hans far sidder og sover imens forsvareren procederer, samtidigt bruger han hele pausen på at sige til en kvinde fra kommunen, at de skal gøre mere for hans søn, at de skal hjælpe ham, at han er deres ansvar. Her ser vi således en meget oprevet far, som har opgivet at hjælpe sin søn, og derfor har lagt ansvaret over til

kommunen. Faderens indstilling kan muligvis også være medvirkende til den tiltaltes opførsel, da denne fader er mislykkedes med at opdrage sin egen søn. Det er i personundersøgelse beskrevet, at den tiltalte har grænseoverskridende og flabet adfærd. Det er klart, at denne adfærd ikke ligges uden for retssalen, den tages med ind og det hører naturligvis også med til fortællingen om denne tiltalte som yder oprør, og har rigtig svært ved at tilpasse sig de normer og normative forventninger, der er i retssalen (Obs 5).

Der er således to unge under 18 år som yder oprør og så er der en 27-årig som er i sinke området, på grænsen til mentalt retarderet (Rømer, 2015, s. 14). Dette henleder opmærksomhed på, at det kan være vanskeligt for en der er på grænsen til at være mentalt retarderet at tilpasse sig de forventninger og normer, der er i retssalene. En af grundene til det kan ligge i noget som også Skyberg adresserer, nemlig sprogbrugen som anvendes i retssalene. En sprogbrug som kan være svær at forstå, hvis ikke man er jurist (Skyberg, 2001, s. 11). Især for de to tiltalte som grænsede til at være mentalt retarderede var det tydeligt, at nogle af de ”store” ord, som blev anvendt, ikke blev forstået (Obs 10 & 14). Det skal dog understreges, at man ikke behøver være udviklingshæmmet eller småt begavet for at have svært ved at forstå rettens sprog. Derfor anser jeg det som et stort problem, der bør adresseres i højere grad, da jeg mener det er dybt alvorligt, at man kan være tiltalt i en sag, hvor der er flere af aspekterne, som man simpelthen ikke forstår, grundet sprogbarrierer. Samtidigt må dette også medtænkes når man ser, at en af de tiltalte som er på grænsen til at være mentalt retarderet yder oprør. Måske er hans ønske ikke at yde oprør, måske forstår han simpelthen bare ikke det, der foregår omkring ham, hverken normerne i retten eller de forventninger, som der er til ham. Det er således min overbevisning, at oprøret er et produkt af den lave intelligens frem for en egentlig bevidst handling om at ville yde oprør, i særdeleshed da han snakker, imens et vidne afhøres. Dette er en tydelig markør af, at han simpelthen ikke forstår, at der forventes stilhed af ham (Obs 14). Hvorfor yder den anden tiltalte som er grænsende til mentalt retarderet ikke oprør på samme måde, men derimod er en af de autonome? Svaret herpå kan måske findes i den tiltaltes bagland og opvækst, som er langt bedre, mere struktureret og støttende for denne end den ovenfor nævnte tiltalte. Den tiltalte samarbejder langt hen ad vejen og udviser kun små ting som tilkendegiver, at han ikke er tilfreds med situationen (Obs 10).

Den autonome tiltalte samarbejder i nogen grad, men ikke fuldt. Goffman snakker om en delvis kolonisering af klienten– hvilket er mere end jeg vil gøre (Goffman, 1967[1961], s. 52). Jeg vil mene, at de tiltalte her tilpasser sig normer og forventninger i nogen grad, men samtidig hele tiden har

sig selv og deres autonomi for øje. Her kommer situationen igen i spil, da det bliver klart, at Goffmans typologier er lavet ud fra empiri indsamlet i en total institution, imens mine er lavet ud fra empiri indsamlet i en retssal. Eftersom Goffman snakker om en verden indenfor og udenfor. At tale om en verden udenfor og indenfor er ikke som sådan relevant for mig, eftersom langt de fleste tiltalte selv går til og fra en retssag, og langt hen ad vejen selv kan bestemme, hvor de befinder sig. I den korte tid hvor retssagen finder sted er der nogle normative forventninger til de tiltalte om, at de er i retssalen, men som vi ser i et enkelt tilfælde, er der ikke som sådan noget galt for, at man forlader retssagen igen, når man har udfyldt sin rolle i retssagen (Obs 5).

I to tilfælde idømmes de tiltalte samfundstjeneste, frem for fængsel (Obs 2 & 3). Her er straffen for den kriminelle handling således samfundstjeneste, da der med en vis tyngde hævdes, at samfundstjeneste frem for fængsel giver mindre risiko for, at de dømte recidiverer (Hauerslev, 2016b, s. 13). Her ser vi altså, at dommeren anvender sin autoritet og magt i form af autoritet til at forsøge at gøre det, som på bedst mulige måde skal få de tiltalte til at efterleve nye og højere standarder. Denne måde at anvende sin autoritet på er en nyere måde, det er ikke en indespærrende magt, men derimod en måske mere produktiv magt, der anvendes. Dette er altså ikke en magt, man ville se anvendt på Goffmans tid, som nævnt ovenfor havde man før i tiden anvendt en direkte magt i form af eksempelvis gabestok eller elektrochok. Her anvender man altså i stedet for en produktiv magt, som har til formål at forebygge og producere en borger, som ikke igen begår kriminalitet.

Autoritet og respekt er til stede i retssalene. Disse adresserer Skyberg, hun mener, at det er noget dommerne modsat før i tiden må gøre sig fortjent til, de kan i dag ikke handle som de vil og fortsat have autoritet, i dag må de handle efter forskrifterne for at beholde deres autoritet (Skyberg, 2004, s. 27). I mit data ser jeg også eksempler jeg tolker i samme retning, nemlig de dommere og lægdommere som ikke efterlever forventninger og dermed kommunikere uden for deres roller mister noget respekt og muligvis også autoritet (Obs 3 & 9). Man skal altså i dag handle i tråd med de forskrifter, som der er, ellers risikerer man, at man miskrediteres, og mister sin autoritet og andre folks respekt. I forhold til dommerne skriver Nielsen, at de ikke længere er humorforladte og i dag er mere menneskelige end før i tiden (Nielsen, 2002, s. 181). Det ser vi, som jeg har beskrevet ovenfor, også et klart eksempel på med dommeren, som joker med vidnegodtgørelsen. Hun er ikke længere blot en dommer, derimod formår hun at være en humoristisk dommer, som dog fortsat har sin autoritet og styrer rettens gang effektivt og håndfast. En af grundene til at hun måske accepteres som den humoristiske dommer af den tiltalte kan være, at denne tiltalte underkaster sig systemet og på ingen måde

yder oprør (Obs 6). I ovenstående afsnit 5.4. ser vi hvorledes den unge kvinde som underkaster sig er meget følelsesladet omkring situationen, dette ville Goffman betegne som et overengagement. I andre situationer ville jeg være tilbøjelig til at være enig, men her må der tages højde for, at kvinden er tiltalt for noget, som hun ikke har gjort, og har været det i lang tid, eftersom det er en sag, som er blevet lukket og genåbnet flere gange. Jeg vil vurdere situationen således, at kvinden rent faktisk er så emotionel omkring situationen, som hun udviser. Det skyldes, at hun er tiltalt for noget, som hun rent faktisk er offer for, samt at hun efter frifindelsen siger, så slutter et års tortur (Obs 6).

Den som underkaster sig er den perfekte tiltalte, som udfylder rollen som underkastende, lyttende og angrende tiltalt til fulde. Vedkommende opfylder både rettens normer og normative forventninger til, hvorledes en tiltalt skal opføre sig. Hvilket gør sig gældende for både mine tiltalte og Goffmans klienter. Det der kan være relevant at se på her er, at det er sjældent, at man ser nogle som fuldt ud er den perfekte tiltalte. Derimod kan man være overvejende den ene eller anden tilpasningslinje. Men denne tilpasningslinje er klart den som dommere ønsker, at alle tiltalte har. På denne måde kan retten bedst muligt gå sin gang og udfylde sin rolle i retssamfundet.

I Rigspolitiet undersøgelse fra 2013 adresserer man også autoriteter, her ser man ofte, at de hændelser, som især politibetjente udsættes for, grunder i vrede, frustration og ophidselse. Samtidigt kendetegner det hændelserne, at de er udtryk for modstand mod uniformer og ikke privatpersoner. Slutteligt kan det siges om gerningsmændene, at de i flere tilfælde er uligevægtige, grundet rusmidler eller psykisk sygdom (Rigspolitiet, 2013, s. 13-14). I forhold til dette må det fremhæves, at der går nogle ting igen, både i forhold til hvad der ligger til grund for handlingen, som den tiltalte har begået, den er oftest begået i frustration, vrede eller affekt, er dette ikke tilfældet har den tiltalte været påvirket af rusmidler, således er det i fem af de ti tiltaltes tilfælde (Obs 2, 3, 6, 11, 12 & 14). Den modstand som vi ser i retten, må ligesom i rigspolitiets undersøgelse siges at være rettet imod systemet og kappen og ikke imod personligheden under kappen. Her bør det også inddrages, at noget af det som i høj grad kendetegner de tiltalte i mit materiale er meget ung alder, i fire af sagerne er den tiltalte under 20 år, imens der er yderligere tre imellem 22-27 år, imens de sidste tre er imellem 29-48 år. Det vil altså sige, at det især i de fire sager med meget unge tiltalte bør medtænkes, at deres meget unge alder kan give nogle udslag som ellers ikke ville have været der. Eksempelvis har flere af dem meget svært ved at være i situationen og derfor er de meget urolige. Også de mindre intelligente er meget urolige, og den lave intelligens er også en faktor der spiller ind, både på deres kriminelle handling og deres opførsel. Både ung alder og lav intelligens er formildende omstændig-

heder, derfor er det også relevant at medtænke disse to i en analyse af deres handlinger og opførsel. Det skal dog siges, at der ikke som sådan kan ses en klar opdeling, udover at de unge eller småt begavede måske har større tendens til at yde oprør end de andre, eftersom to unge og en med lav intelligens yder oprør, men det betyder samtidigt, at to unge og en med lav intelligens er autonome. Imens de ældre er enten autonome eller underkaster sig. En klar skelnen i forhold til alder eller intelligens kan altså ikke laves, men der er dog nogle mønstre, hvor de ældre samarbejder mere end de yngre og småt begavede. Her kan man så spørge sig selv, hvis de unge og dem med lav intelligens handler, som det der definerer en som yder oprør, er deres handlemønstre så udtryk for oprør eller udtryk for deres alder og intelligens. Jeg vil mene, at deres opførsel er udtryk for et oprør, da andre lignende tiltalte også befinder sig i gruppen med de autonome, samtidigt skal det dog siges, at nogle af deres handlinger og manglende opfyldelse af rettens normer og forventninger med sikkerhed kan tilskrives deres alder og intelligens.

7. Konklusion

Det forholder sig således, at de fire tilpasningslinjer er et produkt af teoretiske overvejelser, som er understøttet af empiriske eksempler. Som nævnt ovenfor i diskussionen er der en række karakteristika ved de tiltalte, som kan have indflydelse på, at de tiltalte handler som de gør. Dette gør sig i dette speciale særligt gældende i forhold til alder og intelligens. Der er mange unge i mit datasæt, og jeg mener, at deres grad af tilpasning til rettens normer, samt de forventninger der er til dem i retten, i nogen grad kan forbindes med deres unge alder. Alt andet lige opfører man sig anderledes som 16-årig end som 29-årig, således konkluderes det altså, at alder har en indflydelse på de tiltaltes opførsel. Samtidigt må det dog siges, at ikke det hele kan tilskrives alderen, eftersom der er unge under 20 år, der handler efter flere af tilpasningslinjerne. Det samme gør sig gældende med de tiltalte der er på grænsen til at være mentalt retarderede, noget kan tilskrives deres intelligens, imens andre ting ikke kan.

Det må på baggrund af ovenstående speciale konkluderes, at de tiltalte tilpasser sig til rettens normer og forventninger på en række forskellige måder, nogle udebliver og tilpasser sig slet ikke normerne og forventningerne. Andre, dem som yder oprør, tilpasser sig i ringe grad. Deres modstand mod normerne og forventningerne i retten er et udtryk for modstand mod systemet og ikke en modstand mod den enkelte dommer. Imens en tredje gruppe, de autonome, samarbejder et langt stykke hen ad vejen og tilpasser sig de fleste normer og forventninger, men alligevel har de nogle handlinger som stikker ud og bekræfter, at de ikke underkaster sig domstolens normer og forventninger. De som underkaster sig gør det i en sådan grad, at de opnår status som perfekte tiltalte, de tilpasser sig fuldt ud og forstår alle normer og forventninger til fulde. Således anerkender de tiltalte altså i forskellig grad den autoritet som retten har, igen anerkender den som underkaster sig fuldt ud autoriteten, imens den autonome og den som yder oprør i mindre grad anerkender rettens autoritet og den som udebliver anerkender slet ikke retten som autoritet.

Ingen af de tiltaltes handlinger fremstår så skarpe, at de udelukkende ligger sig indenfor en linje, derimod er der dele af de tiltaltes handlinger, som ligger sig indenfor en kategori og andre der ligger sig udenfor. Derfor kan det endeligt konkluderes, at de tiltalte tilpasser sig rettens forventninger og normer i meget forskellig grad, nogle underkaster sig forventningerne og normerne, imens andre slet ikke tilpasser sig normerne.

8. Perspektivering

Dette speciale placerer sig ind i et relativt uudforsket felt. Specialet giver et nyt syn på den tiltalte i voldsstraffesager i danske byretter i form af fire tilpasningslinjer, samtidigt demonstrerer specialet en metodetype, nemlig observation og småsnakke, som vurderes som fungerende til retssalsstudier.

Efter at have gennemført denne undersøgelse, samt skrevet dette speciale, mener jeg, at det er relevant at beskrive mine egne erfaringer med indsamling af empiri. Jeg vil diskutere disse op imod, de metodiske overvejelser og erfaringer, som HJSK har gjort sig i deres retssalstudie om sædeligheds-tiltalte mænd.

HJSK havde en formodning om at kunne være til stede ved retssagerne, uden at det fik en betydning, det viste sig dog, at deres tilstedeværelse påvirkede stemningen under retssagen (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 55-56). Ud fra denne betragtning forventede jeg at min tilstedeværelse ville påvirke sagen, det viste sig dog hurtigt, at jeg blot indgik i sagerne som andre tilhører, det er sjældent, at jeg har siddet alene på tilhørerpladserne. Samtidigt har jeg oplevet, at de tiltalte egentlig ikke vidste om jeg *skulle* være der eller ej. Det er i de fleste tilfælde enten dommere, anklagere eller forsvarere, der har spurgt hvem jeg var, eftersom de vidste, at jeg ikke *skulle* være i retssalen. Grunden til at mine oplevelser er anderledes end HJSK's kan skyldes sagens art. De har observeret sager omkring sædelighed mod børn, hvilket er mere alvorligt og moralsk forkasteligt end de sager, som jeg har overværet, der har haft mindre alvorlig karakter. For den tiltalte har der måske i højere grad været en grad af skam at spore hos HJSK end i dette speciale, en skam som de tiltalte formentlig ikke ønskede flere vidner til end højst nødvendigt. Derudover kan deres påvirkning af sagen naturligvis også skyldes, at de er fire personer, som er mødt op med penne og blok. De kan ikke have undgået at vække opsigt, de noterer da også selv, at de mener, at deres noterende adfærd kan have virket pressende for den tiltalte (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 60). Modsat var jeg kun mig selv, jeg vækkede ikke den store opsigt og kunne bedre falde ind imellem de andre tilhørere uden at blive bemærket. Således indgik jeg naturligt i retssagen.

HJSK beskriver, hvorledes de i flere af sagerne, mod deres egne forventninger, følte sympati for den tiltalte. De beskriver, at denne sympati kan være et produkt af, at dele af sagerne har foregået bag lukkede døre, herunder den forurettedes forklaring, dermed mangler de at få den forurettedes version af sagen. Imens de har den tiltaltes version, vidnernes version, samt de faktuelle forhold (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 58-59). I forbindelse med indsamling af data til

specialet her har jeg ikke overværet nogen sager, hvori dørene blev lukkede, derfor har jeg altså kunnet overvære alle dele af sagerne, både forurettedes, vidnernes og den tiltaltes version, samt de faktuelle forhold. Jeg er bevidst om, at sagerne i mit og HJSK's studie har forskellige karakterer, men jeg må samtidig sige, at min erfaring er, at man går ind til straffesager med tanke på, at den tiltalte er et monster, men når man sidder i retssalen og høre hele historien ser man ofte et menneske og ikke det forestillede monster. Jeg har i andre forbindelser overværet sædelighedssager mod børn, og været så heldig at overvære de forurettedes forklaringer. Min erfaring fra både sædelighedssager og andre sager er, at man oftest får sympati for både de forurettede og de tiltalte. Med til alle handlinger hører en historie og nogle bevæggrunde, som man blandt andet får vished om under oplæsningen af de personlige forhold. HJSK mener, at de personlige forhold er endnu en faktor der kan skabe sympati for den tiltalte, eftersom man her får øjnene op for historien, baggrunden og mennesket bag (Hansen, Jensen, Skrubbeltrang, & Krogh, 2014, s. 60). De personlige forhold afslører ofte forhold som især for os kriminologer giver anledning til at tænke andre tanker, end at den tiltalte er et monster. Eksempelvis ser man i en af sagerne her, at den 16-årige tiltalte er ud af en søskendeflok med kriminelle brødre, som har relation til bandemiljøet (Obs 1). Straks kommer man til at tænke på Edwin Sutherlands læringsteorier om, hvorledes man lærer kriminel adfærd fra tætte relationer, eksempelvis storebrødre (Sutherland & Cressey, 2014). Ofte åbner personlige forhold således op for tanker om teorier, som kan forklare, hvorledes den tiltalte enten selvforskyldt eller uforskyldt er havnet i den situation, som vedkommende nu engang er havnet i. I forhold til HJSK er det således, at de sædelighedstiltalte ofte selv er blevet misbrugt som børn. På baggrund af dette mener jeg således, at sympati kan være en naturlig følelse eftersom man ser hele personen og ikke kun den forkastelige handling. Især for kriminologer må det siges, at de personlige forhold åbner op for at søge forklaringer på den tiltaltes handlinger ikke retfærdiggøre eller forsvare dem, men forsøge at forklare dem.

Overordnet må nuancerne i de metodiske erfaringer herfra og fra HJSK's studie menes at skyldes, at studierne til trods for at have samme felt, har vidt forskellige undersøgelsessubjekter, samt at de har været fire forskere på feltet, imens jeg kun har været mig selv.

Under udarbejdelsen, samt dataindsamlingen til denne undersøgelse er der opstået nogle nye problematikker og spørgsmål, som med fordel kunne undersøges. Eksempelvis mener jeg, at det kunne være interessant at undersøge dommerne, samt hvorledes de med Goffmans termer kommunikere i tråd med deres line og face eller om de kommunikere uden for deres rolle. En sådan undersøgelse

ville kunne medvirke til en vurdering af, hvorledes dommere i dag agere i retten, samt give dommere et højere bevidsthedsniveau om deres egen ageren. En undersøgelse som denne kunne med fordel suppleres med interview med dommerne selv, samt oplysninger om hvorledes en dommers rolle er defineret i både lovgivning og arbejdsmæssige retningslinjer.

9. Referenceliste

Balvig, F., Kyvsgaard, B., & Pedersen, A.-J. B. (2013). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 1995-96 og 2005-12*. København: Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd & Rigspolitiet.

Bruun, H. H. (2013). *Max Weber*. København K: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Clemmesen, M. (Juni 2015). Adgangskontrol i fem byretter. *Retten Rundt. Magasin for Danmarks Domstole*, s. 6-7.

Danmarks Statistik. (2015). *Kriminalitet 2014*. Danmarks Statistik.

Domstol.dk. (28. 04 2016). *Danmarks Domstole*. Hentede 28. 04 2016 fra www.Domstol.dk: <http://www.domstol.dk/om/organisation/Pages/Byretterne.aspx>

Frederiksen, M. (18. 02 2015). *L 50 Forslag til lov om ændring af straffeloven og lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Forslag stadfæstet)*. Hentede 11. 04 2016 fra www.ft.dk(Folketinget): <http://www.ft.dk/samling/20141/lovforslag/150/index.htm>

Goffman, E. (1967[1961]). *Anstalt og menneske. Den totale institution socialt set. (Asylums)*. Viborg: Paludans fiol-bibliotek. Jørgen Paludans Forlag.

Goffman, E. (2004[1964]). Den oversete situation. (The neglected situation). I E. Goffman, M. H. Jacobsen, & S. Kristiansen (Red.), *Erving Goffman. Social samhandling og mikrosociologi. En tekstsamling* (S. W. Jørgensen, & S. K. Michael Hviid Jacobsen, Ovs.). København: Hans Reitzels Forlag.

Goffman, E. (1974). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Goffman, E. (2014[1959]). *Hverdagslivets rollespil (The Presentation of Self in Everyday Life)*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.

Goffman, E. (2005[1967]). *Interaction ritual: essays in face-to-face behaviour*. New Brunswick & New Jersey: Transaction Publishers.

Goffman, E. (2005[1967]). *Interaction Ritual: Essays on face-to-face behaviour*. New Brunswick & New Jersey: Transaction Publishers.

- Goffman, E. (2010[1971]). *Relations in Public. Microstudies of the Public Order*. New Brunswick (U.S.A.) & London (U.K.): Transaction Publishers.
- Goffman, E. (1969[1961]). Role Distance. I A. Lane, *Where the Action Is. Three essays* (s. 37-103). London: The Penguin Press.
- Goffman, E. (1956). The Nature of Deference and Demeanor. *American Anthropologist* (Vol. 58, nr. 3), s. 473-502.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (1983). *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal. Akademisk.
- Hansen, M. K., Jensen, M. K., Skrubbeltrang, A., & Krogh, S. S. (2014). *Fortællinger om det onde. Et kvalitativt studie af fremstillingen af personer tiltalt for sædelighedskriminalitet mod børn i retten*. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Hauerslev, H. (maj 2016b). Nye straffe skaber færre kriminelle. *Advokaten* , s. 13.
- Hauerslev, H. (maj 2016a). Trusler og Chikane. *Advokaten* , s. 22-25.
- Jacobsen, M. H., & Kristiansen, S. (2014). Forord til den danske oversættelse. Dramaturgisk sociologi - om Erving Goffmans metafor om vores rollespil i hverdagen. I E. Goffman, *Hverdagslivets rollespil (The Presentation of Self in Everyday Life)* (s. 7-47). Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Jacobsen, M. H., & Kristiansen, S. (2000). *Goffman og den metaforiske genialitet - En kort præsentation af centrale begreber og perspektiver i Erving Goffmans sociologi*. Aalborg Ø: Forfatterne & Forskningsgruppen Arbejds- og Levemiljøer, 2000.
- Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (2005). Observationer i en interaktionistisk begrebsramme. I M. Järvinen, & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter* (s. 97-120). København: Hans Reitzels Forlag.
- Justitsministeriet. (11. 07 2015). *Bekendtgørelse af straffeloven*. Hentede 22. 03 2016 fra www.Retsinformation.dk:
<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=172754#id259b93fb-6a99-4361-a2ff-d8d9185c1313>

- Kristiansen, S. (2005). Erving Goffman - Hverdagslivets Rollespil. I M. H. Jacobsen, & S. Kristiansen (Red.), *Hverdagslivet. Sociologier om det upåagtede* (s. 194-220). København: Hans Reitzels Forlag.
- Kristiansen, S. (2007). Etik og feltarbejde - udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis. I R. Antoft, M. H. Jacobsen, A. Jørgensen, & S. Kristiansen (Red.), *Håndværk og Horisonter. Tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (s. 226-248). Odense: Fofatterne og Syddansk Universitetsforlag.
- Kristiansen, S. (2010). Kvalitative analyseredskaber. I S. Brinkmann, & L. Tanggard(red.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (s. 447-462). Hans Reitzels Forlag.
- Kruize, P., Sorensen, D. W., & Lassen, D. D. (2008). *Vold mod offentlige ansatte*. Odense: Syddansk Universitetsforlag & Rockwool Fonden.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interview. Introduktion til et håndværk*. (2. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Mik-Meyer, N., & Villadsen, K. (2007). *Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. København: Hans Reitzels Forlag .
- Moll, J. (2011). Rettens dør må ikke lukkes. *DJØFbladet* (09), 10-11.
- Nielsen, B. (2002). *Det er li' godt træls. En forsvarsadvokats dilemma*. Aschehoug.
- O'Reilly, K. (2009). *Key Concepts in Ethnography*. Los Angeles. London. New Delhi. Singapore. Washington DC: SAGE Publications.
- Prieur, A. (2002). At sætte sig i en andens sted. En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde. I M. H. Jacobsen, S. Kristiansen, & A. Prieur (Red.), *Liv, fortælling, tekst. Strejtoget i kvalitativ sociologi* (s. 135-156). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Rigspolitiet. (2013). *Indsats vedrørende chikane, trusler og vold mod ansatte i politi og anklagemyndighed*. Rigspolitiet. Med input fra Rigsadvokaten, Politiforbundet og Østjyllandspoliti.
- Rømer, M. (2015). *Domfældte voksne med udviklingshæmning: Den socialpædagogiske indsats på et botilbud*. Aalborg Universitetsforlag.

- Rubow, C. (2003). Samtalen. I K. Hastrup (Red.), *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode* (s. 227-246). København: Hans Reitzels Forlag.
- Sennett, R. (1981). *Authority*. New York: Vintage Books. A Division of Random House.
- Sennett, R. (1999). *Det fleksible MENNESKE eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Højbjerg: Hovedland.
- Skyberg, L. F. (2004). Iscenesatt Rettferdighet. *Retfærd* (2), s. 23-53.
- Skyberg, L. F. (2001). *Iscenesatt rettferdighet. En sosiologisk analyse av domstolens praksis*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Stagetorn, M. (1998). *Forsvaresadvokaten. Hverdag i retssale og fængsler*. . Aschehoug.
- Stagetorn, M. (2015). Merethe Stagetorn. I Advokatsamfundet, *Advokat ind i sjælen* (s. 20-27). Advokatsamfundet.
- Stagetorn, M., & Wulff, B. (2014). *Jeg har ikke noget til gode hos Vorherre*. København V: People's Press.
- Statistikbanken. (2016). *Danmarksstatistik.dk*. Hentede 29. 03 2016 fra Danmarks Statistik: <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1438>
- Storgaard, D. N., Heiselberg, L., & Jensen, M. L. (2010). Med på en kigger - interviewende observation i praksis. I T. Bjørner (Red.), *Den oplevede virkelighed - 11 eksempler på kvalitativ metode i praksis* (s. 35-51). Aalborg: Forfatterne og Aalborg Universitetsforlag.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (2014). A Theory of Differential Association. I F. T. Cullen, R. Agnew, & P. Wilcox, *Criminological Theory: Past to Present* (s. 136-139). New York & Oxford: Oxford University Press.
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2010). Kvalitet i kvalitative studier. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard(red.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (s. 489-500). Hans Reitzels Forlag.
- Weber, M. (1994[1922]). *Magt og Bureaucrati (Wirtschaft und Gesellschat)*. Frederiksberg: DET lille FORLAG.

Wex, C. (2009). Ro i retten, TAK! *Advokaten: medlemsblad for Det danske Advokatsamfund* (03), 10-15.

10. Bilagsoversigt

10. Bilag	76
10.1. Bilag 1 – Skyldige personer efter karakteristika.....	76
10.2. Bilag 2 – De tiltaltes tilpasningslinjer og karakteristika.....	76
10.3. Bilag 3 – Feltnoter.....	79
10.3.1. Bilag 3a – Observation 1.....	79
10.3.2. Bilag 3b – Observation 2.....	82
10.3.3. Bilag 3c – Observation 3.....	86
10.3.4. Bilag 3d – Observation 4.....	89
10.3.5. Bilag 3e – Observation 5.....	90
10.3.6. Bilag 3f – Observation 6.....	95
10.3.7. Bilag 3g – Observation 7.....	99
10.3.8. Bilag 3h – Observation 8.....	99
10.3.9. Bilag 3i – Observation 9.....	99
10.3.10. Bilag 3j – Observation 10.....	106
10.3.11. Bilag 3k – Observation 11.....	111
10.3.12. Bilag 3l – Observation 12.....	118
10.3.13. Bilag 3m – Observation 13.....	120
10.3.14. Bilag 3n – Observation 14.....	121
10.3.15. Bilag 3o – Overordnede overvejelser fra felten.....	126